

ROTTERDAM ONDER DE BATAAFSCHE REPUBLIEK

DOOR MR. F. C. KOCH¹⁾

ROTTERDAM VAN 4 MAART 1795–1 MEI 1796
SOCIETEITEN EN OPROEREN

II

IN de zitting van den raad van 30 November 1795 werd ontvangen een extract uit de notulen van het comité van waakzaamheid betreffende Pierre Frederik Daniel Chandon. Het comité was het geheel met zijn schorsing als schut-terofficier eens en deelde nog allerlei bezwarends voor Chandon mede; zoo had hij, nadat het gebeurde op 14 Juni 1795 door de provisioneele representaten bij hun proclamatie van 22 Juni afgesloten was, toch weer aan de representanten een stuk overgelegd, waarbij de vertegenwoordigers der burgerij op de boosaardigste wijze werden gehoond en gelasterd. Dit stuk bevatte zulke gevaarlijke en alle maatschappelijke orde ondermijnende principes, dat de representanten het met verachting hadden verworpen. Het was door Chandon in de gemeenebestgezinde burgersocieteit aan een talrijke menigte voorgelezen met het doel aan deze menschen wantrouwen tegen hunne vertegenwoordigers in te boezemen. Op 6 October had Chandon – nadat op slinksche wijze de goedkeuring van het bekende declaratoir der in dezen gansch onbevoegde verbroederde vergaderingen, dat wethouders en raden de achting en het vertrouwen van het weldenkendst deel van het Bataafsche volk onwaardig waren, door eenige leden der gemeenebestgezinde burgersocieteit in die societeit was verkregen – pogingen gedaan, om door de drie „quasi verbroederde societeiten” een commissie te doen benoemen, ten einde de beschuldigingen tegen wethouders en raden te onderzoeken. Hij had op een onderzoek naar hun gedrag aangedrongen en zich uitgelaten, dat hun bestuur dan zou blijken van het begin tot het einde eene aaneenschakeling van misdaden te zijn. Chandon had bovendien nog op

1) Vervolg van Rotterdamsch Jaarboekje 1930 blz. 94–156.

10. OVERTOCHT DER FRANSCHEN OVER DE MAAS BIJ HET KRALINGSCHVEER.
JANUARI 1795. NAAR EEN TEEKENING DOOR DIRK LANGENDIJK.

17 October in een redevoering al zijn best gedaan om die burgers, welke hun afkeuring over de „lichtvaardige en roekelooze approbatie” van het declaratoir hadden getoond, in een hatelijk daglicht te stellen. Bij die gelegenheid had hij ook nog getracht om tegen wethouders en raden wantrouwen te zaaien en beweerd, dat de commissie uit de drie societeiten spoedig met een onweerlegbare beschuldiging tegen hen zou aankomen. Wat al deze praatjes waard waren, bleek wel uit het feit dat sinds die beschuldiging op 22 October in de Rotterdamsche Courant verscheen, er zes weken verlopen waren en er nog steeds niets gehoord was. Echter was het hem, zooals de gebeurtenissen op 14 en 15 November bewezen hadden, wel gelukt wantrouwen op te wekken tegen wethouders en raden bij dat gedeelte der burgerij, dat het lichtst tot buitensporigheden over te halen was. Na aanhooring van dit rapport verklaarde de vergadering, dat burger Chandon als officier haar vertrouwen niet meer bezat en dat hem dientengevolge verboden werd schutterlijken dienst als 1e luitenant te doen of zijne monteering te dragen; in het bijzijn van kolonel De Monchy zou hem dit medegedeeld worden. Chandon wendde zich met een adres tot de provisioneele representanten om zich over deze resolutie te beklagen en gaf dit stuk aan den courantier Arrenberg om het in zijn blad te plaatsen. Arrenberg kwam dit aan den raad mededeelen, waarop wethouders en raden besloten, om den slechten indruk, dien dit stuk op de burgerij en de schutters zoude kunnen maken, te voorkomen, in de courant een extract uit hunne resolutie betreffende Chandon te plaatsen.

De zitting, die om tien uur begonnen was, werd dienzelfden dag om zes uur des avonds voortgezet. In deze vergadering brachten de raden Hofman en Heyting het proces-verbaal ter tafel over het voorgevallene van 10-17 November, met de noodige bijlagen namelijk: de relazen en informatiën van baljuw en schepenen, extracten uit de resolutiën van wethouders en raden van Dinsdag 17 November, copie van het bericht van het Rotterdamsche comité van waakzaamheid aan het algemeen comité van waakzaamheid in Den Haag en de publicatiën van wethouders en raden van 17 November. Van al deze stukken bevat alleen het rapport van

het comité van waakzaamheid nog eenig nieuws. Het comité had reeds op 9 November bericht ontvangen, dat in een huis in de Heerenstraat, dat aan Abraham Spieringshoek, schipper op Amsterdam toekwam, dagelijks in den avond, eenige personen bijeenkwamen, die bekend stonden als aanhangers van het oude systeem, naar het scheen, met een godsdienstig oogmerk, daar zij een deel van den avond doorbrachten met het zingen van psalmen. Het comité besloot toen een persoon te zoeken, genegen om lid te worden van het gezelschap, met de bedoeling, dat hij aan het comité alles, wat in het gezelschap geschiedde, zou berichten. Burger Lans deelde dit op Donderdag 12 November aan wethouders en raden mede. Het comité kreeg nu van het stadsbestuur de beschikking over eenig geld ten einde de noodige inlichtingen in te winnen. Wethouders en raden hadden intusschen ook al van baljuw Schrijver inlichtingen over het gezelschap ontvangen. De baljuw zou zich op dien avond (12 November) met zijn dienaars naar het huis begeven. Wethouders en raden gaven nu aan het comité den raad zich met den baljuw in verbinding te stellen, waarop de baljuw zijn tocht naar het huis uitstelde, totdat men inlichtingen zou hebben ingewonnen. De baljuw zou iemand afzenden, die onder voorwendsel het huis te willen huren, zou trachten het te bezichtigen. Het resultaat van het onderzoek van den baljuw was, dat hij aan burger Lans kon mededeelen, dat in het huis een groot vertrek aanwezig was met een tafel, waaraan 28 personen konden zitten, eenige stoelen en banken, een lezenaar en een bedstede, waarin zich ongeveer 20 flesschen, even zoovele bierglazen en een kinnetje bier uit de brouwerij „de Grieksche A” bevonden. Het comité droeg nu, van zijn kant, weer een nieuw onderzoek aan een vertrouwd persoon op, die, wat hij vernomen had, aan burger Anthony, welke 's avonds als luitenant bij de compagnie n°. 1 de wacht had, moest komen mededeelen. Anthony kreeg van een zijner schutters, die bij het suspecte huis woonde, bericht, dat de vergadering bij elkaar en zeer talrijk was (\pm 400 personen). Anthony liet nu de burgers Brem en Lans, leden van het comité van waakzaamheid, door den sergeant Maarschalk naar de hoofdwacht ontbieden. Toen zij daar aankwamen, vernamen zij, dat er

een „atroupement” voor het huis geweest was, dat door de dienaars der justitie was uiteengedreven. Lans beraadslaagde nu met zijn collega's Anthony en Brem en luitenant Wachter, wat er gedaan moest worden. Zij kwamen tot het besluit, om een schutter naar het huis te zenden, ten einde te zien of het bewuste gezelschap nog bijeen was en wat er gedaan werd. De afgezonden schutter, Toorsligter, kwam met het bericht terug, dat alles stil en de deur van het huis gesloten was; ook had hij geen licht meer in het huis gezien. Hij kreeg een footje met belofte van een nieuwe belooning, als hij iets ontdekte. De burgers Brem en Lans waren daarop naar huis gegaan. Toorsligter vervoegde zich den volgenden dag bij het comité van waakzaamheid met een man, die zich bereid verklaarde om, tegen goede belooning en vrijheid van straf, lid van het gezelschap te worden en het comité van waakzaamheid in te lichten. Met den baljuw kwam men overeen voorloopig niets te ondernemen tegen hen, die zich bij het aangaan der vergadering voor het huis vertoonden.

Bedoelde persoon had zich dadelijk als lid bij het gezelschap aangemeld, doch men had hem gezegd, dat hij Woensdag 18 November terug moest komen om te hooren of hij als lid was aangenomen. Zaterdagochtend 14 November kreeg burger Lans van den baljuw bericht, dat Vrijdag bij de volksvrienden voorgesteld was het gezelschap in de Heerenstraat te gaan verjagen. Lans stelde nu voor naar die societeit te gaan, ten einde mede te deelen dat het comité van waakzaamheid en de justitie werkzaam waren en dat men hun de uitvoering hunner plannen ontried. De baljuw deelde dit aan wethouders en raden mede. Dezen oordeelden het echter beter den voorzitter der volksvrienden Van der Palm ten huize van het raadslid Hofman te ontbieden en hem aan te zeggen er voor te zorgen, dat het plan van het comité niet werd verijdeld. Hofman deelde dit aan Lans mede, die aannam aan zijn huis te komen. Lans sprak over de zaak met Harmans op de beurs met verzoek zijn invloed bij de volksvrienden aan te wenden, ten einde zij niets tegen den zin van het comité van waakzaamheid zouden doen. Harmans beloofde hierover met Van der Palm te zullen spreken. De bijeenkomst ten huize van Hofman liep echter mis, ook Lans

kon Van der Palm noch aan zijn huis noch in de societeit vinden. Zondag 15 November kreeg het comité bericht, dat de secretaris der volksvrienden, Jan Verveer¹⁾, den avond te voren de leden der societeit vermaand had van het storen der vergadering in de Heerenstraat af te zien, daar het comité van waakzaamheid al met deze zaak bezig was. De leden hadden echter op die vermaning geantwoord, dat zij met dat comité niets te maken hadden. Zij hadden zich daarna naar de Heerenstraat begeven, waar zij de vergadering uiteengejaagd en eenige personen gekwetst hadden; eenigen der vergaderden hadden zich over de daken gered. De baljuw was inmiddels door een der gekwetste personen ingelicht en had zich met zijn dienaars naar het huis begeven. Hij had op het dak van het huis een lezenaar met eenige papieren gevonden, welke hij had medegenomen. In een kamer van een naburig huis had hij 20 der over de daken gevluchte personen, waaronder 3 ambtenaren, aangetroffen. Hun namen had hij alle opgenomen en ook een zekeren De Boois (vroeger De Bois of De Brois genoemd) ingepikt, die voorzitter van de bijeenkomst en de huurder van het huis geweest was. Het comité van waakzaamheid had daarna eenige zaken afgedaan en eene conferentie gehouden en de leden wilden zich juist naar huis begeven, toen zij met overhaasting een detachement schutters zagen aankomen. Zij volgden dit naar het huis van burger Sasse Clingh, waar zij vernamen, dat een bende volk, waaronder vele kanonniërs der schutterij op verscheiden plaatsen binnen en buiten de stad ongeregeldheden had gepleegd en zich in het huis van burger Sasse Clingh bevond. Zij gingen daarop naar het stadhuis, beloofden den bevelhebber der hoofdwacht desgewenscht hulp van militairen, en belegden eene vergadering van het comité van waakzaamheid. Tegelijkertijd vergaderde het college van justitie met wethouders en raden. De baljuw deelde aan deze gecombineerde vergadering mede, dat hij dien middag al van plannen gehoord had om een gezelschap aan den Goudscheweg bij kastelein Schoone of Schoontje uiteen te jagen.

1) Zie zijn „Testament of uiterste wille, indertijd gedrukt en uitgegeeven door de oprechte Vaderlandsche Boekverkopers te Rotterdam Jan Krap en Jan de Leeuw”.

Uit deze mededeeling blijkt wel, dat het verhaal der drie burgers Van der Hoeven, Ouwerkerk en De Haas wel zeer voorzichtig moet opgenomen worden. Zij stellen het zoo voor, alsof de inval in het huis van kastelein Schoone aan het zingen van antipatriotsche liedjes geweten moet worden, terwijl uit de mededeeling van den baljuw blijkt, dat zij dien inval al van te voren beraamd hadden. De baljuw had nu telkens een zijner dienaars om inlichtingen uitgezonden en eindelijk om half zes gehoord, dat er zich een menigte personen in dit huis bevond. Hij had zich toen, na aan den Franschen commandant 12 huzaren als hulp gevraagd te hebben, naar het huis van Schoone begeven, waar hij twee zijner schepenen vond. Hij maande de zich in het huis bevindende menigte, waaronder vele kanonniers in monteering, tot rust aan. De bende had daarop de herberg verlaten en beloofd naar huis te zullen gaan.

In overleg met schepenen had toen de baljuw het besluit genomen de Fransche huzaren niet te laten komen en was naar zijn woning terug gekeerd. Daar had hij zijn dienaars ontboden en hun bevel gegeven ronden te doen, ten einde te zien of de menigte, na het huis van Schoone verlaten te hebben, nog andere huizen gemolesteerd had. Om acht uur in den avond had hem toen het bericht bereikt, dat er geweld gepleegd werd in een der lanen aan den Binnenweg op het terrein van Schieland. Hij had daar dadelijk aan zijn collega van Schieland bericht van gegeven. Om half tien had hij vernomen, dat de bende weer in de stad teruggekomen was en dat zij zich bij het huis van Van den Berg op de Hoogstraat bevond. Daarheen was toen een detachement schutters gezonden. Bij het rapport van den baljuw waren ook overgelegd verklaringen van verschillende chirurgijns over de door hen in die dagen verbonden wonden.

Vendrig Baarts had aan het comité van waakzaamheid verklaard, dat hij, op 15 November met zijn detachement bij het huis van Depmer gekomen zijnde, daar een groote menigte, waaronder vele kanonniers aangetroffen had; met hulp van majoor Dufez was hij er in geslaagd de menigte van het huis weg te dringen. De korporaal der kanonniers Sager, die het bevel over den troep scheen te voeren, had hem be-

loofd naar huis te gaan en aan zijn kameraden bevelen hun sabels op te steken en hem te volgen.

Kolonel De Monchy had door een bode van majoor Dufez bericht gekregen, dat de bende bij het huis van Sasse Clingh gekomen was en er eenige personen mishandeld had. Hij had zich op dit bericht dadelijk naar het huis begeven, waar hij al een afdeeling der hoofdwacht vond. Met veel moeite en zelfs levensgevaar had hij toen de menigte uit het huis verdreven. Sasse Clinghe was door Sager aangevallen en op den grond gesmeten, maar door burger Pieter Pietersz ontzet. Ook de knecht van Sasse Clinghe was gekwetst en een spiegel vernield. Sager zelf had de ganglantaarn stuk geslagen.

Ook aan het huis van Bax op de Delftschevaart waren de ruiten van de pui ingeworpen en vele meubelen vernield. Het raadslid Costerman, die dit bericht bracht, had zelf aan een der plundersaars de sleutels van het huis ontworpen en naar het stadhuis gebracht. Eerst de Fransche troepen waren er in geslaagd de plunderende menigte van het huis te verdrijven. Een Fransch officier had een man in schuttersuniform ruiten zien inslaan en hem zijn sabel op de borst gezet. De man was daarop dadelijk aan den haal gegaan. Terwijl de Fransche troepen actief tegen de plundersaars optraden, waren de Hollandsche troepen gebruikt om de kanonnen der schutterij te bewaken.

De rest van hetgeen het rapport van het comité van waakzaamheid bevatte is reeds uit den loop van het verhaal bekend.

Zooals reeds gezegd is, had Chandon zich bij de provisioneele representanten van het volk van Holland over zijn schorsing als luitenant der schutterij beklagd. Dit stuk werd door de representanten weer in handen van den raad gesteld. Chandon sprak er de hoop in uit, dat de vergadering van Holland de stem van een verdrukt patriot zou willen hooren. Hij beschuldigde wethouders en raden van vele daden van willekeur en overheersching. Zij hadden door zijn suspensie de rechten der gewapende burgermacht verkracht, wat betreft het zelf aanstellen van haar officieren. Zij hadden hem zonder hem te hooren veroordeeld en dat terwijl hij zich er altijd zorgvuldig voor gewacht had door praatjes onrust

onder zijn schutters te brengen. Zijn compagnie, de 11e, had dan ook groot ongenoegen over zijne suspensie doen blijken. De compagnie had aan kolonel De Monchy een memorie gezonden, waarbij verzocht werd zoo spoedig mogelijk een extra-ordinairen krijgsraad bijeen te roepen. Zij wilde, dat de krijgsraad zoodanige „representatiën” aan wethouders en raden zou doen, als hij noodig zou oordeelen tot handhaving van het goed recht der schutterij. Als de krijgsraad dit niet wilde doen, dan behield de compagnie zich zulke „demarques” voor, als zij tot handhaving van haar goed recht zou noodig oordeelen. Men ziet, dat deze compagnie al een heel eind op den weg der revolutie was gekomen.

De krijgsraad der schutterij had op Dinsdag 1 December bij meerderheid van stemmen uitgemaakt, dat wethouders en raden niet het recht tot demissie der officieren van de schutterij hadden. De demissie van Van der Hoeven en Chandon werd dan ook door den krijgsraad voor onwettig verklaard. Chandon verklaarde nog in zijn stuk, dat de burgerij eigenlijk unaniem het standpunt der 11e compagnie deelde en beschuldigde verder wethouders en raden op losse gronden politieke vonnissen tegen bekende patriotten uit te spreken; zijn suspensie was gruwelijk en stond volgens Chandon „bijna” gelijk met de schrikkelijke vonnissen ten tijde van het terrorisme in Frankrijk gevelde. De municipaliteit trad volgens hem veel scherper op tegen de patriotten dan tegen de aanhangers van het oude bewind en de bewerkers der roof- en plundertooneelen van 1787. Hij schreef zijn schorsing toe aan het feit, dat hij altijd onbewimpeld de waarheid had gezegd, daardoor moest hij wel het slachtoffer van zijn patriotisme worden. De beschuldiging, dat hij schuld zou hebben aan de onlusten op 14 en 15 November, deed hem het bloed in de aderen stollen. Hij was in die dagen niet eens in Rotterdam maar in Den Haag geweest. Ook pakte Chandon nog uit tegen het comité van waakzaamheid. Dit comité was door wethouders en raden zonder medewerking der burgerij gekozen. Burger Anthony was, evenals zijn voorganger in het comité, Charles van der Heere, vreemdeling en daarenboven werkzaam op het kantoor van het raadslid Hofman. Deze was bovendien ook nog luitenant der

schutterij gebleven, terwijl de overige leden van het comité hunne posten bij de schutterij neergelegd hadden. Hij eindigde zijn rekest met het verzoek hem weer in zijn post als luitenant bij de schutterij te herstellen. Dit stuk van Chandon verscheen in de Rotterdamsche courant van Donderdag 3 December.

Het comité van waakzaamheid verantwoordde zich in een aan de provisioneele representanten in Den Haag gezonden artikel, dat in de Rotterdamsche courant van Donderdag 10 December geplaatst werd, tegen de beschuldigingen door burger Chandon uitgebracht. Alle leden verklaarden zich door Chandon op verregaande wijze gehoond en in hun werkzaamheden aangerand. Zij gingen den persoonlijken schimp en smaad, twee hunner aangedaan, met stilzwijgende verachting voorbij en wezen erop, dat Charles van der Heere nog steeds lid van hun comité was. Zij verdedigden zich verder tegen het verwijt van Chandon, dat zij hun macht meer tegen de patriotten dan tegen de aanhangers van het oude bewind gericht hadden en verzochten de representanten, van burger Chandon binnen korten tijd te willen vorderen een behoorlijk bewijs, dat het Rotterdamsche comité van waakzaamheid zijn macht tegen de patriotten had gebruikt, ten einde, nadat het comité van waakzaamheid zou zijn gehoord, over hetgeen Chandon zou hebben te berde gebracht, te besluiten. Zij verklaarden, daar zij als comité, zooals Chandon zelf ook gezegd had, eenige directie over de gewapende burgermacht hadden, welke zonder vertrouwen op officieren en schutters van geen effect zou kunnen zijn, dat Chandon in hun oogen in alle opzichten onbevoegd en ongeschikt was om in de gewapende burgermacht van Rotterdam eenigen post te bekleeden en dat hun comité alle vertrouwen in hem volkomen verloren had en dat zij hoopten, dat dit ook met de vergadering der provisioneele representanten het geval zoude zijn.

Ook wethouders en raden lieten een schrijven aan de vergadering van Holland over Chandon door de raden Van Tomputte en Van Swieten ontwerpen. Zij bepaalden zich daarin tot de punten die Chandon zelf betroffen, daar zijn al meer dan eens ook door anderen voorgedragen beschuldigingen,

tegen wethouders en raden gericht, reeds herhaaldelijk weerlegd waren. Volgens Chandon hadden zij niet het recht hem als luitenant der schutterij te schorsen. Zij antwoordden hier nu op, dat de gewapende burgermacht deel uitmaakte der geheele burgerij en dus ook ondergeschikt was aan hen, die met de geheele macht over de burgerij bekleed waren. De theorieën van Chandon zouden medebrengen, dat een compagnie schutters een geheel onafhankelijke positie zou innemen en zelfs meer macht zou hebben dan wethouders en raden. Dezen erkenden overigens volmondig, dat het benoemen van officieren door de schutters verkeerd was. Dit was in de eerste dagen der revolutie toegelaten, daar het toen onmogelijk was de zaken zoo rustig en bedaard als in andere tijden te behandelen. De schutters hadden echter nooit het recht gekregen hun officieren af te zetten. Chandon dwaalde, toen hij zeide, dat hij ongehoord veroordeeld was; het ging hier niet om een vonnis, maar zijn afzetting was een politieke dispositie; de zekerheid der maatschappij moest heel wat hooger gesteld worden dan de rechten van een enkel individu. De door getuigen bevestigde uitlatingen van Chandon waren de eenige redenen van zijne demissie. Zij rekenden het zich tot een eer, door Chandon bij de provisioneele representanten en het publiek als schurken en zotten voorgesteld te worden, zij beschouwden dit als een waarmerk van hun goed en eerlijk bestuur. Zij verdedigden zich ook met betrekking tot de benoeming van het comité van waakzaamheid en wezen er nog op, dat de eerst gekozen personen geweigerd hadden in het comité zitting te nemen. Ook had Chandon de thans door hem zoo fel aangevallen burgers Anthony en Van der Heere eerst waardig gekeurd, secretaris der societeit „de Volksvrienden” te zijn. Nu zij echter de societeit om de daar tegen wethouders en raden gesmeed wordende plannen hadden verlaten, werd er tegen hen geageerd. Van der Heere en Anthony waren wel beiden niet in de republiek geboren, maar de eerste was al sinds jaren koopman in deze stad en de tweede was reeds 17 jaren hier gevestigd. Anthony had bovendien onze schepen en magazijnen te Hellevoetsluis met gevaar van zijn leven helpen redden. Hij had daar aan schout bij nacht Story de orders van den Franschen adjudant-gene-

raal Malher overgebracht om de Fransche krijgsgevangen te wapenen, ten einde de daar liggende Engelschen gevangen te nemen en daardoor de verwoesting onzer bezittingen te voorkomen. Burger Anthony verdiende nog meer lof door deze opdracht op zich te nemen, terwijl zijne huisvrouw moest bevallen. Chandon en de zijnen beschouwden ieder, die niet revolutionair dacht en handelde, als geen goed republikein. Zij wilden de bloedtooneelen der Fransche omwenteling in ons vaderland invoeren. Wethouders en raden eindigden hun schrijven met de bede tot het Opperwezen, dat dit laatste verhoed mocht worden.

Op Maandag 21 December kwam bij den raad uit Den Haag het antwoord in van de personeele commissie uit de provisioneele representanten van het volk van Holland op het verzoek van wethouders en raden om, wegens den ondragelijken laster, hun door de vereenigde vergadering aangedaan, alle stukken in handen der justitie te stellen, ten einde het Hof tegen de schuldigen het recht van het volk van Holland te doen waarnemen. Dit verzoek werd afgewezen en al het voorgevallene in deze zaak moest gehouden worden als niet gebeurd en aan de vergetelheid worden overgeleverd. In dit antwoord werd ook aangedrongen op spoed bij de remotie der ambtenaren. De niet vertrouwbare moesten vervangen worden door bekwame en brave vaderlanders. De raad besloot, wat het eerste punt betrof, nu er aan de zaak toch niets meer te doen viel, alle particuliere beledigingen maar aan het heil van het vaderland op te offeren en het tweede punt voor notificatie aan te nemen, daar wethouders en raden al een commissie, bestaande uit 4 raadsleden en 4 burgers uit de stemgerechtigden, voor de remoties aangewezen hadden.

Dat de raad over de beslissingen der eerste personeele commissie aangenaam gestemd geweest zal zijn, is zeker niet aan te nemen en stellig heeft hij ook niet met genoegen het voornemen der op 22 December door de provisioneele representanten nieuw benoemde personeele commissie, bestaande uit de burgers Buyskes, Buys, Olivier en Van Brakel met den secretaris Ch. van der Nissen, vernomen om naar Rotterdam te komen ten einde de gerezen geschillen tusschen

de burgers van deze stad te vereffenen en uit den weg te ruimen. Deze commissie sprak bij haar schrijven de verwachting uit, dat de raad „door zijn invloed de geesten zou trachten te prepareeren, zoodat zij het vreedzaam oogmerk harer hooger committenten te spoediger zou bereiken”. De commissie zou in het Zwijnshoofd logeeren. De wethouders Smit en Van Hoogstraten en de raden Hofman, Rijckevorsel en Van der Pot werden met den secretaris aangewezen om de commissie op het vriendelijkst met hare aankomst in deze stad te complimenteeren. Ieder lid der vergadering kreeg van den voorzitter nog de opdracht om ieder in zijn „privé” zoo veel mogelijk te contribueeren tot vereffening der gerezen geschillen.

De plaats-majoor kreeg last de commissie een eerewacht van twee grenadiers en twee ordonnansen aan te bieden en daarover met den commandant-de-place te spreken. Aan baljuw en schepenen werd ook kennis gegeven van de komst der commissie. De commissie voor de ontvangst was op Donderdag 31 December 1795 om half elf uur door twee stadsboden begeleid langs de trappen voorbij het front der burgerwacht, die het geweer presenteerde, van het stadhuis naar het Zwijnshoofd gegaan, waar zij door den secretaris der personeele commissie naar binnen geleid werd. De commissie stak haar compliment af en hoorde van den president der personeele commissie, dat deze zich te half vijf naar den raad zou begeven, ten einde in de vergadering van wethouders en raden haar opdracht open te leggen. De commissie uit den raad ging nu naar het stadhuis terug. De militaire macht stond te harer eere in parade op de Erasmusmarkt. De raad werd tegen half vijf bijeengeroepen. De raden Hofman en Van der Kun zouden met den secretaris en twee stadsboden de personeele commissie in twee koetsen aan het Zwijnshoofd gaan afhalen. Om half vijf ging de stoet naar het Zwijnshoofd. De personeele commissie bedankte echter voor het gebruik der koetsen en ging te voet naar het stadhuis. De burgercompagnie presenteerde daar voor haar het geweer. Zij besteeg nu de trappen en werd door wethouder Van Hoogstraten en het raadslid Van der Pot in den raad binnengeleid, waar haar leden plaats namen

aan de tafel, waaraan gewoonlijk de wethouders zaten. Voorzitter Van Zeller opende nu de vergadering met een gepaste aanspraak, waarop de secretaris der personeele commissie het decreet der provisioneele representanten van het volk van Holland voorlas. Dit decreet bevatte de opdracht, om aan de plaats hebbende geschillen een einde te maken en het onderling vertrouwen te herstellen door:

1. niet alleen van de geconstitueerde machten, doch ook van individueele personen zoodanige informatiën te requireeren, als zij zullen vermeenen noodig te hebben.

2. alle mogelijke middelen van conciliatie aan te wenden om de subsisterende geschillen en verdeeldheden te doen ophouden, de oorzaken van nieuwe geschillen uit den weg te ruimen, ten einde die voor het vervolg te voorkomen en de gemoederen onderling te vereenigen.

3. mochten de bovengenoemde pogingen niet slagen, dan zal de commissie zulke maatregelen beramen en in het werk stellen, als zij zal vermeenen noodzakelijk en geschikt te zijn om de geschillen finaal te termineeren en voor nu en in het toekomende de rust in de stad compleet te herstellen."

De voorzitter der personeele commissie vroeg nu om de benoeming eener kleine commissie uit den raad ten einde met deze te confereeren en middelen te beramen om de gerezen geschillen te vereffenen.

Voorzitter Van Zeller antwoordde, dat hij deze vraag tot een punt van beraadslaging in de vergadering zou maken. Tevens vroeg hij een copie van het voorgelezen decreet. Dit werd toegestaan, waarna de personeele commissie op geheel dezelfde wijze, als zij gekomen was, naar haar logement werd teruggeleid. Na haar vertrek werd de zoogenaamde kleine commissie benoemd. Zij bestond uit wethouder Van Hoogstraten en de raden Hofman, Rijckevorsel en Van der Pot, bijgestaan door den secretaris. De kleine commissie werd gemachtigd, aan de personeele commissie alles voor te leggen wat deze zou willen zien. Al wat zij met de andere commissie tezamen tot beslechting der geschillen beraamd zou hebben, moest zij terstond aan de vergadering berichten. Een copie van de instructie werd aan de kleine commissie ter hand gesteld.

Toen de raad op Maandag 4 Januari voor de eerste maal

in 1796 vergaderde, had hij zich weer dadelijk bezig te houden met burger Chandon. Majoor Havelaar der schutterij was namelijk op 1 Januari met het bericht bij de wethouders verschenen, dat Chandon zich ondanks de hem gedane aanzegging in volle uniform op straat had vertoond. Wethouders hadden daarop dadelijk den baljuw gerequireerd en daar de kleine commissie juist op het raadhuis vergaderde werd besloten deze naar het Zwijnshoofd te zenden ten einde het advies der personeele commissie in te winnen over hun voornemen om niet door een strenge handelwijze tegen Chandon de verwijdering onder de burgerij nog grooter te maken doch „de zaak in het vriendelijke te termineeren”, opdat dit aan de herstelling der harmonie niet hinderlijk zou zijn. De personeele commissie had aan de kleine commissie niet dadelijk antwoord gegeven, maar zich eerst in een vertrek teruggetrokken en daarna gezegd, dat zij Chandon voor zich zou ontbieden en hem zou vermanen van het rondlopen in uniform af te zien ten einde alle onaangenaamheden te voorkomen. Zouden hunne vermaningen geen succes hebben, dan lieten zij de verantwoordelijkheid aan den eenen kant bij de municipaliteit en aan den anderen kant bij den burger Chandon. Op deze niets zeggende praatjes antwoordde de kleine commissie, dat zij alleen tot de personeele commissie gekomen was, om, indien mogelijk, meerdere verwijdering onder de burgerij te voorkomen. Indien de vermaning aan Chandon geen succes had, wist de raad „welke middelen hij aan de hand te nemen had om de hem toevertrouwde autoriteit der burgerij te mainteneeren”. De kleine commissie ging daarop naar het stadhuis terug en deelde aan de wethouders mede, wat er verhandeld was. De baljuw, die intusschen ook bij de wethouders gekomen was, kreeg van dezen de opdracht mede om den volgenden dag op het gedrag van Chandon te letten. Ook aan kolonel De Monchy, die juist bij de wethouders verscheen, werd het verhandelde met de personeele commissie medegedeeld. Wethouders konden aan den raad bekend maken, dat de vermaning der personeele commissie haar uitwerking op Chandon niet gemist had; reeds op den middag van 4 Januari was hij zonder uniform gezien.

Nadat zij de zaak Chandon geregeld had, ontsloeg nu de personeele commissie alle leden van de gesloten societeit „de Volksvrienden” van hun belofte van geheimhouding, in de vergadering van 17 November gedaan. Alle leden der societeit waren nu volgens de commissie verplicht opening te geven van den inhoud der toen genomen besluiten en de commissarissen der societeit kregen het verzoek en desnoods den last aan de commissie een omstandig schriftelijk verslag te doen toekomen van al hetgeen in de vergadering van 17 November was voorgevallen, van den inhoud der besluiten, waarop de belofte van geheimhouding gedaan was en van hetgeen tot uitvoering dier besluiten verricht was. Ook ontving de president der societeit nog de opdracht, alle leden van hun verplichting tot geheimhouding te ontslaan. Vermoedelijk staat met dit besluit der personeele commissie dat van den raad in verbinding, waarbij wethouder Smit en de raden Ellinckhuyzen en Heyting, bijgestaan door een of meer rechtsgeleerden, belast werden met een onderzoek van alle papieren der opgeheven societeit. Zij hadden uit te maken, wat verder op gronden van recht in deze zaak gedaan moest worden.

De kleine commissie uit den raad diende op 6 Januari 1796 een memorie bij den raad in over het ontslag der burgers Van der Hoeven en Chandon als kapitein en luitenant bij de schutterij. In die memorie bracht zij twee punten naar voren:

I. Of de raad bevoegd was officieren en andere leden der schutterij te ontslaan, wanneer de rust en veiligheid der stad dit noodig maakten.

II. Of in de beide voorhanden gevallen zulk een noodzakelijkheid aanwezig was en of de raad van deze bevoegdheid geen misbruik had gemaakt.

Wat het eerste punt betrof voerde de commissie aan, dat de schutterij steeds aan het stedelijk bestuur ondergeschikt geweest was. Chandon bracht daartegen in, dat de schutterij zelve haar officieren benoemd had en dat die dus ook alleen door haar ontslagen konden worden. De commissie gaf echter als haar meening te kennen, dat de verkiezing van de officieren aan iedere compagnie slechts ter bede en geens-

zins als een recht gelaten was. Over het tweede punt, werd een uiterst langdradige en vervelende beschouwing ten beste gegeven. Zooals te begrijpen is, was de conclusie waartoe de commissie kwam, geheel in het voordeel van den raad. Deze vereenigde zich met hare opvatting en zond een copie der memorie aan de personeele commissie.

Denkelijk als gevolg van de inzending dier memorie is daarop een conferentie der kleine met de personeele commissie gehouden, waarbij ook kolonel De Monchy tegenwoordig was. In die conferentie kwam men overeen, dat tot wegneming van alle geschillen over de compositie, wettigheid en het gezag van den tegenwoordigen krijgsraad en die tusschen de leden onderling geen beter middel kon gevonden worden, dan de schutterij te reorganiseeren volgens het ontwerp tot eene organisatie der Bataafsche gewapende burgermacht door de vergadering van gedeputeerden van verscheiden gewapende burgercorpsen in de provincie Holland opgemaakt, waarbij dan nog noodig was een goede stedelijke ordonnantie voor de schutterij. De raad vereenigde zich, nadat de kleine commissie in de vergadering van 15 Januari 1796 over haar verrichtingen rapport had uitgebracht, geheel met dit besluit. Kolonel De Monchy zond een schrijven aan alle kapiteins der schutterij, waarbij met het oog op de voorgenomen reorganisatie der schutterij het bijeenkomen van den krijgsraad werd uitgesteld.

De personeele commissie had intusschen haar bemoeiingen voortgezet en zond als resultaat daarvan aan de kleine commissie een declaratoir, dat zij door de belanghebbende partijen wilde laten aannemen, met een afschrift van een schrijven door de commissie aan de commissarissen der gemeenebestgezinde burgersocieteit geschreven. Dit declaratoir bevatte eerst een verhaal, hoe de commissie van alle zijden inlichtingen verzameld had en hoe zij uit die inlichtingen had kunnen zien, hoe ver de partijen van elkaar verwijderd waren en hoe groot de verdeeldheid was. De commissie stelde aan het slot van dit langdradig en vervelend stuk 11 punten van conciliatie op, te weten:

1. „Er zal voortaan in deze stad (Cool daaronder begrepen) maar één algemeene burgersocieteit zijn onder zulk een

benaming als door de meerderheid der gezamentlijke leden, die dezelve zullen uitmaken, zal goedgevonden worden."

2. „Van deze eene algemeene burgersocieteit zullen zonder eenige voorafgaande ballotage leden zijn: 1. alle de tegenwoordige leden der gemeenebest-gezinde burgersocieteit. 2. alle dezulken, die leden van voors. societeit geweest zijn en uit hoofde van verschillende gevoelens dezelve successievelijk verlaten hebben. 3. alle leden der thans gesloten societeit „de Volksvrienden". 4. alle leden der societeit van Cool".

3. „Het reglement thans in werking bij de gemeenebest-gezinde societeit zal door de gecommiteerden uit de provisioneele representanten van het volk van Holland gerevideerd worden en aldus gerevideerd en gearresteerd, tot een algemeenen regel voor de gemelde burgersocieteit moeten strekken."

4. „Deze burgersocieteit zal in drie of meer departementen kunnen verdeeld worden, en ingevolgen van dien zullen deze de nodige lokalen kunnen huuren tot het houden hunner bijzondere en dagelijksche bijeenkomsten, dan de algemeene vergaderingen der geheele societeit zullen in een daartoe bepaald lokaal en groot genoeg om alle leden der societeit te kunnen bevatten, gehouden worden. In deze algemeene vergaderingen zal alles wat tot de generaale directie der societeit betrekking heeft, verhandeld worden en in deeze alleen zal het geoorloofd zijn over politicque en andere zaken de belangens van het vaderland en provintie of de stad concernerende te delibereeren en te concludeeren, alles in conformiteit van de artikels van het te arresteeren reglement, daartoe relatief."

5. „Alle papieren, die op dien dag op welke de societeit „de Volksvrienden" ingevolge de orders van wethouders en raden is gesloten geworden en in het huis, alwaar zij vergaderde, gevonden en van daar weggehaald zijn alsmede de geauthentiseerde copiën, die daarvan mogten voorhanden zijn zullen aan de commissie uit de provisioneele representanten van het volk van Holland worden overgegeven, dewelke omtrent dezelve in dier voege zal disponeren, als zij zal vermeenen te behooren."

6. „Het huis waar de leden der thans gesloten societeit „de Volksvrienden” bijeenkwamen, zal kunnen dienen tot een vergaderplaats van een der departementen van de op te richten algemeene burgersocieteit en zal aan den persoon, die aldaar als castelein aangesteld was, zijn acte van tappersneering teruggegeven worden, indien hij opnieuw door een der departementen tot die benoeming word benoemd.”

7. „De schutterij dezer stad zal worden gereorganiseerd ingevolge een reeds ontworpen plan, hetwelk ten overstaan van de kapiteins en eerste-luitenants der schutterij ter executie zal worden gelegd en hierdoor zullen alle de subsisteerende geschillen onder de leden des tegenwoordigen krijgsraads van zelve komen te vervallen.”

8. „Er zal eene nieuwe ordonnantie voor de schutterij dezer stad geconcipieerd en gearresteerd worden, waarbij preciselijk zal bepaald worden aan wien het regt om officieren van de schutterij te suspendeeren en te demitteeren is competeerende, tenminste zoolang als hieromtrent door de provisioneele representanten van het land van Holland of het aanstaande provinciaal bestuur geen nadere bepaling zal gemaakt zijn.”

9. Wethouders en Raden zullen op een schriftelijk voorstel van de commissie uit de provisioneele representanten van het volk van Holland door dezelve commissie ontworpen en zoowel door wethouders en raden als door de burgers C. van der Hoeven en P. F. D. Chandon te weten door ieder voor zoover het hem raakt, goedgekeurd, gemelde burgers in hun posten bij de schutterij den eersten als kapitein en den tweeden als eersten luitenant herstellen en zullen hierdoor voor ingetrokken gehouden worden alle voorige resolutiën van wethouders en raden, de demissie van den burger C. van der Hoeven en de suspensie en demissie van den burger P. F. D. Chandon concerneerende. En zal van deze resolutie van wethouders en raden bij extract kennis gegeven worden aan den commandant der schutterij met last om dezelve in de eerste krijgsraadvergadering, welke na de reorganisatie der schutterij gehouden zal worden, aan de leden van denzelve te communiceeren alsmede om de commandeerende officieren der compagniën, waarbij gem. burgers als officie-

ren gediënt hebben, daarvan te informeeren en zal insgelijks extract van deze resolutie door wethouders en raden aan de burgers C. van der Hoeven en P. F. D. Chandon worden ter hand gesteld."

10. „Ten aanzien van het committé van waakzaamheid zal de commissie uit de provisioneele representanten van het volk van Holland met overleg van gem. committé zulke schikkingen maken, als zij vertrouwt, dat niet alleen aan alle de twistende partijen welgevallig, maar ook voor de rust en veiligheid der ingezetenen dezer stad bevorderlijk zullen zijn.

11. De stadskeuren, voor zoverre zij het huishoudelijk bestuur der gilden concerneeren, zullen door wethouders en raden gerevideerd en conform den inhoud en den geest der publicatie der provisioneele representanten van het volk van Holland van 31 Januari 1795 en het tegenwoordig systema van vrijheid en gelijkheid gegrond op de rechten van den mensch en burger gealtereerd worden."

De personeele commissie sprak aan het slot van haar stuk nog de hoop uit, dat de partijen zich met den inhoud dier punten zouden kunnen vereenigen; was dit niet het geval, dan zou zij de geschillen, zooals dat in haar opdracht bepaald was, „finaal termineeren" en alle maatregelen nemen, die zij daartoe noodig achtte.

De kleine commissie bracht dit stuk met de mededeeling in den raad, dat het eerste ontwerp er nog geheel anders had uitgezien en dat er al vele veranderingen door haar toedoen in aangebracht waren. Het stuk moet wel, ook in zijn verzachten vorm, een allernaangenaamsten indruk op de raadsleden gemaakt hebben. Niet alleen werd de societeit „de Volksvrienden" zoo goed als geheel weer hersteld, maar de algemeene gemeenebestgezinde burgersocieteit werd zoo ingericht, dat het gematigde element per se in de minderheid kwam en de wederaanstelling der beide stokebranden Van der Hoeven en Chandon was niet veel minder dan een slag in het gezicht van den raad. Vermoedelijk is dan ook aan de teleurstelling van den raad over dit declaratoir toe te schrijven, dat de vergadering besloot de beraadslaging over het stuk tot den volgenden dag, Donderdag 28 Januari 1796, te verschuiven.

Dien dag kreeg de kleine commissie den last om aan de personeele commissie te verklaren, dat „deze vergadering, hoe genegen en bereid ook om alles wat zij, behoudens het regt der burgerije, vermag ter daarstellinge der onderlinge harmonie toe te brengen, op de gesuppediteerde punten van conciliatie alsnog niet kan decideren, naardien vele derzelve geheellijk afhangen, aan de eene zijde van het reglement, dat voor de eene algemeene burgersocieteit zoude worden ontworpen en daargesteld en van de andere zijde eensgelijks volmaakt dependeren van het stedelijk reglement voor de nieuw te organiseeren schutterij te ontwerpen en dat deze vergadering derhalve verlangt, dat beide deze stukken zoo spoedig mogelijk mogen vervaerdigd of tot volkomenheid gebracht worden, ten einde deze vergadering alsdan een oogpunt hebbende, waaruit zij een en ander kan beschouwen, zich op den geheelen inhoud van het plan van conciliatie zal kunnen uitten.” Wethouders en raden wilden dus alvorens zich te onderwerpen eerst eens zien, wat de personeele commissie nog meer wilde bereiken. Toen de kleine commissie met dezen last bij de personeele commissie kwam, waarvan alleen twee leden, de burgers Buyskes en Buis, tegenwoordig waren, trachtten dezen haar over te halen er bij den raad op aan te dringen zich met het conciliatoir te vereenigen. Dit werd echter door de leden der kleine commissie geweigerd, waarop Buyskes en Buis zeiden, dat als wethouders en raden aan hunne resolutie vasthielden, zij het er voor zouden houden, dat de raad in het conciliatoir niet kon treden. Toen de kleine commissie met dit rapport op 29 Januari bij den raad kwam, besloot deze de beraadslaging over deze zaak tot een buitengewone vergadering op 30 Januari uit te stellen. Dien dag had de raad op aanschrijving der provisioneele representanten de Fransche kerk ter beschikking van de commissarissen der gemeenebestgezinde societeit moeten stellen, ten einde daarin de leden der opgeheven societeit „de Volksvrienden” bijeen te roepen.

Op dien 30en Januari werd besloten aan de personeele commissie te verklaren:

1. „dat deze vergadering in het begrip verseert, dat niet slechts eenige, maar alle de voorgestelde punten haar con-

cerneeren als zijnde eenig representatief der geheele burgerij."

2. „dat deze vergadering zich niet bevoegd rekent in zaken van zooveel belang, om de geheele magt, die in haren boezem berust, ter finale afdoening te stellen in handen van eenige harer leden."

3. „dat deze vergadering wel verre van het gedeclareerde der personeele commissie ten haren opzichte te willen hebben aangemerkt van applicatie te kunnen zijn, integendeel als een blijk van haar verlangen ter herstellinge der harmonie onder alle de verschillende partijen, alsnu bepaald op welk eenen voet zij in de punten, de op nieuw te creëeren societeit betreffende, zoude kunnen toestemmen, te weten:

a. „er zal maar eene algemeene burgersocieteit in deze stad en de iurisdictie van dezelve mogen bestaan."

b. „derzelve naam zal zijn de gemeenebestgezinde burgersocieteit."

c. „alle degenen, die immer leden der gemeenbestgezinde burgersocieteit geweest zijn of nu nog zijn, zullen leden dezer algemeene societeit bij derzelve dadelijke daarstelling kunnen worden, zonder eenige voorafgaande ballotage."

d. „alle overige burgers, die leden dezer societeit verkiezen te worden, zullen conform het reglement moeten worden geballoteerd."

e. „het reglement thans bij de gemeenbestgezinde burgersocieteit in werking zal worden gerevideerd en niet dan met approbatie van wethouders en raden worden gearresteerd."

f. „deze societeit zal zoovele lokalen kunnen huren als de hoeveelheid van derzelve leden zal vereischen, blijvende echter met dit alles maar ééne societeit uitmaken en zullen derhalve de gezamenlijke leden en ieder derzelve afzonderlijk tot alle de vergaderplaatsen dezer societeit toegang hebben, voor welke vergaderplaatsen ten dien einde de algemeene inscriptie dezer eene societeit boven den ingang zal geplaatst worden."

g. „de bijzondere vergaderplaatsen dezer societeit zullen tot dagelijksche bijeenkomsten geschikt zijn, doch de algemeene vergaderingen dezer eene burgersocieteit zullen in een daartoe geschikt lokaal, groot genoeg om alle de leden

te kunnen bevatten, gehouden worden, en in deze alleen zal het geoorloofd zijn over zaken het algemeen belang der societeit en derzelve directie concernerende te delibereren en te concluderen."

De kleine commissie werd gemachtigd aan de personeele commissie van dit stuk een afschrift te overhandigen. De vergadering had met dit antwoord getracht van hare positie te redden wat er van te redden viel. Haar antwoord beviel aan de personeele commissie maar matig. De voorzitter dezer commissie uitte zijn verwondering, dat wethouders en raden zich niet over alle punten van het conciliatoir hadden uitgesproken; dit zou volgens hen de zaak voor alle partijen gemakkelijker gemaakt hebben. De kleine commissie antwoordde, dat wethouders en raden zich gaarne over de overige punten zouden uiten, indien er grond was om te denken, dat er bij alle partijen een ware gezindheid tot verzoening aanwezig was, dat zij echter reden hadden te gelooven dat dit niet het geval was. De voorzitter der personeele commissie antwoordde daarop weer, dat de raad niet slecht ingelicht was; hij verzocht de leden der kleine commissie diens ondanks verder te willen helpen, als de omstandigheden daartoe geschikt waren. De kleine commissie bracht over dit onderhoud aan den raad verslag uit, die besloot, dit verslag voor notificatie te aanvaarden en voorloopig niets te doen.

Op 1 Februari 1796 werd het laatste slachtoffer der Junibeweging, de oud-hoofdofficier Van Staveren, op rapport van het comité van waakzaamheid en van den procureur-generaal bij het Hof van Holland bij decreet der provisioneele representanten van het volk van Holland uit zijn arrest ontslagen tegen eene borgstelling van f 10.000,— ten genoegen der municipaliteit van Rotterdam. Als borgen traden op Pierre en Jean George Fauchey. De acte van borgstelling werd opgemaakt door notaris Justus van der Mey. De raad nam met dezen borgtocht genoegen.

De personeele commissie ging intusschen geregeld door met het vermeederen der verwarring in de stad. De voorzitter van den raad, wethouder Van Zeller, kreeg van haar een schrijven, waarbij zij te kennen gaf, dat zij, ten einde

Vgl. X, 156
de bezwaren van een gedeelte van den krijgsraad tegen de later bij de schutterij te behandelen resolutie der wethouders en raden van 10 Januari 1796 uit den weg te ruimen, in het vertrouwen, dat de raad, geheel overtuigd van de beginselen van volksvrijheid, zou billijken, wat zij in deze zaak beslist had, aan den commandant der gewapende burgermacht, waarvan bij haar bericht een afschrift gevoegd was, een order tot oproeping der schutterij en de compagnie burgerartilleristen gegeven had, ten einde op Dinsdag 2 Februari 1796 te stemmen over de wijze, waarop de schutterij, zoolang die nog niet gereorganiseerd zou zijn, begeerde hare gecommitteerden te kiezen. Zij moesten in die vergadering uitmaken of de officier, de onder-officier en de schutter, die door iedere compagnie naar den krijgsraad afgevaardigd werden, door officieren, onderofficieren en schutters afzonderlijk of door de compagnie in haar geheel gekozen zouden worden.

De president-wethouder verzocht daarop de personeele commissie de bijeenroeping der schutterij te willen uitstellen, totdat hij deze zaak in den raad gebracht had. Hij riep nu den raad tegen 2 Februari half tien uur des morgens bijeen en kon toen mededeelen, dat die oproeping tot 3 Februari uitgesteld was. De personeele commissie was daartoe overgegaan, nadat door den kolonel der schutterij tegen de bijeenroeping bezwaar gemaakt was. De commissie had er bij den president-wethouder nog op aangedrongen, den raad voor den avond van 1 Februari bijeen te roepen, zoodat nog dien avond de noodige schikkingen voor de vergadering der schutterij gemaakt zouden kunnen worden. De voorzitter had dit echter met verwijzing naar het late uur en het feit, dat alle raadsleden hunne bezigheden hadden, geweigerd. Het gedrag van den voorzitter werd door den raad eenstemmig goedgekeurd en de personeele commissie ontving een schrijven van den raad, waarbij deze verklaarde, dat hij de bijeenroeping der schutterij van zulk een bedenkelijken aard vond, dat hij daartegen, als verantwoordelijk aan het geheele volk van Rotterdam, de ernstigste „representatiën” moest doen. De rust en de welvaart der burgerij hing van deze zaak af; ook verklaarden de raadsleden zich

eenigszins getroffen door de „pressance”, waarmede de provisioneele organisatie van den krijgsraad door de commissie bedreven werd, zonder dat er aan den raad eenige opening was gedaan der „pregnante” redenen, die daartoe aanleiding gegeven hadden. De raad zou binnen den kortst mogelijken tijd aan de personeele commissie zijn verdere consideratiën op dit punt schriftelijk doen toekomen en hoopte, dat de commissie het den raadsleden ten goede zoude houden, als de raad den kolonel geen lokalen aanwees tot bijeenroeping der schutterij.

Na het verzenden van dit schrijven verschenen kolonel De Monchy en majoor Havelaar. Zij hadden van de personeele commissie op 1 Februari order gekregen om de schutterij tegen den volgenden dag bijeen te roepen. Toen zij zwaarigheid maakten om dit zonder order van wethouders en raden te doen, had de commissie hen voor de gevolgen verantwoordelijk gesteld. De kolonel deelde nog mede, dat hij op heden in den morgen de majoors en adjudanten bij zich had ontboden en dat deze allen behalve burger De Jongh gekomen waren. Allen deelden de bezwaren van den kolonel tegen de bijeenroeping. De kolonel was daarop met de officieren naar de personeele commissie gegaan, waar zij hun bezwaren geuit hadden en er nog bijzonder op gewezen hadden, dat bij deze bijeenroeping de officieren door alle schutters zouden worden overstemd. In aansluiting bij deze mededeelingen ontspon zich een vrij verwarde discussie, waaruit de kolonel begrepen had, dat de bijeenroeping der schutterij was „komen te cesseeren”. Diens ondanks verzocht hij toch den raad hem lokalen te willen aanwijzen, voor het geval de oproeping toch mocht doorgaan. De raad voldeed niet aan dit verzoek en besloot weer aan de personeele commissie te schrijven. Na den kolonel, de majoors en de andere stafofficieren der schutterij voor hun cordaat gedrag uit naam der burgerij bedankt te hebben, ging de vergadering tot des namiddags half twee uiteen. Toen zij weer bijeenkwam, lag er een schrijven der personeele commissie, die berichtte, dat, in verband met de aankomst in de stad van de burgers A. van Kester en H. Malecotius, leden van het comité ter organisatie der gewapende burger-

macht, met het doel hier de schutterij te organiseeren, de personeele commissie van de bijeenroeping der schutterij afzag. De raad richtte dadelijk een schrijven aan de commissie, waarin hij verklaarde, dat hij met genoegen van dit besluit had kennis genomen. Nauwelijks was dit epistel verzonden of daar kwam alweer een lang geschrift van de personeele commissie met eene verklaring aan de geschilvoerende partijen, vol bombast over de tweespalt in deze stad, die door Oranjevrienden en aristocraten werd aangestookt. De commissie wilde hier eendracht en oprechte broederschap, de waarborgen van het geluk der maatschappij, doen herleven ten einde een duurzame rust binnen deze muren te vestigen. Het slot luidde, dat zij helaas alle hoop op conciliatie moest opgeven en maatregelen moest nemen om de rust te herstellen. De raad nam dit stuk voor notificatie aan.

De voorzitter der personeele commissie kwam met den secretaris dier commissie in den avond van den 2den Februari bij wethouder Van Hoogstraten en berichtte, dat zijne commissie met eenige afgevaardigden uit den raad wilde overleggen. In de vergadering van den raad op 3 Februari deelde Van Hoogstraten dit mede, waarop de zogenoemde kleine commissie werd aangewezen om de bedoelingen van den raad aan de personeele commissie duidelijk te maken, namelijk dat het stadsbestuur steeds bereid was tot eene minnelijke schikking der bestaande geschillen, maar dat het delegatie van macht als genoemd in het derde punt van den last der personeele commissie als ontoelaatbaar beschouwde. De kleine commissie stelde nu voor aan de leden der personeele commissie onder het oog te brengen, dat stedelijke zaken niet behandeld moesten worden zonder medewerking der vertegenwoordigers, aan wie de burgerij haar belangen had toevertrouwd en dat de provisioneele representanten dus nooit bedoeld konden hebben, dat de personeele commissie de maatregelen, in punt 3 bedoeld, buiten medewerking van den raad zou nemen, dat de provisioneele representanten alleen voor zich hadden gereserveerd de confirmatie der commissiën van de baljuwen; alle andere „electien” hadden zij willen respecteeren en de

gekozenen willen laten begaan en niet willen belemmeren door beslissingen in zaken van stedelijk belang aan anderen op te dragen. Slechts de provisioneele representanten van het volk van Holland in hun geheel konden, volgens het oordeel der kleine commissie, over het verschil uitspraak doen; ook wees zij er nog op, dat de leden der commissie pas vijf weken in de stad waren en dat de raad al bijna een jaar in functie was. De raad nam het standpunt der kleine commissie als het zijne aan en droeg haar op, aan de personeele commissie een mededeeling in bovengenoemden geest te gaan doen, waarbij zij moest verklaren, dat de raad wel bereid was toe te geven, wat de punten betrof, waarbij hijzelf betrokken was. Dit waren:

1. „het verschil over de sluiting der sociëteit „de Volksvrienden”.

2. „het verschil over het recht van suspensie en demissie der officieren van de schutterij en wel speciaal in het geval der burgers Chandon en Van der Hoeven.”

3. „de vraag of de punten van bezwaar, vervat in een zeker summier, dat aan de commissie door een gedeelte der burgerij is overgegeven, tegen wethouders en raden gegrond of ongegrond zijn.”

De raad wilde bij de zaak der demissiën, dat de personeele commissie slechts zou oordeelen of die „wel of kwalijk” verleend waren; echter wenschte de raad, dat niet geraakt zou worden aan zijn recht om als vertegenwoordigende de geheele burgerij leden der schutterij van hunne posten te ontslaan. Het resultaat van het overleg der kleine met de personeele commissie was, dat de volgende punten behoudens goedkeuring door den raad vastgesteld werden:

1. „dat de commissie genegen was met de gecommiteerden uit wethouders en raden concurrent te handelen omtrent alle zoodanige punten waarin de raad niet was geconcerneerd.”

2. „dat de commissie aan zich zelf bleef reserveeren de beslissiën van alle zoodanige punten, waarin de raad was geconcerneerd, edoch, wat de wijze van uitvoering betrof, was zij genegen met meergemelde gecommiteerden deswegens te confereeren.”

3. „dat de commissie geen middelen proflueerende uit de decisiën in het 1e articul vervat in het werk zou stellen dan met concurrentie van de gecommiteerden uit den raad en met betrekking tot die in het 2e point voorkomende niet zonder derzelve voorkennis en hare consideratiën daarop te hebben ingenomen.”

4. „dat de commissie na afloop van alle de decisiën in het beramen en dadelijk daarstellen van alle zoodanige middelen als geschikt zullen zijn om de rust en welvaart der burgerije voor het vervolg te verzekeren, concurrent met den raad zou handelen.”

De raad kwam tot de conclusie, dat hij zich deze punten kon laten welgevalen, doch hij droeg aan zijne gecommiteerden op, aan de personeele commissie nog eens uitdrukkelijk in zin en substantie de op den 5den Februari genomen resolutie betreffende de demissiën voor te houden en over dit punt de ernstigste representatiën te doen. Nog in den avond van den 6en Februari voerde de kleine commissie haar opdracht uit, waarop de personeele commissie haar door den secretaris haar beslissing in zake de burgers Van der Hoeven en Chandon en haar uitspraak betreffende de gesloten societeit „de Volksvrienden”, den baljuw het comité van waakzaamheid en het toelaten van societeiten deed voorlezen. Het stuk luidde als volgt:

„De burger Cornelis van der Hoeven wordt hersteld als kapitein van eene compagnie schutters en de resolutie van den raad van 20 November 1795 wegens zijne demissie geannulleerd, doch de gemelde burger wordt oogenblikkelijk weder in deze qualiteit gesuspendeerd en het onderzoek, voor wat het militair betreft, naar den krijgsraad gerenvoyeerd, d.w.z. dien van de opnieuw te organiseeren schutterij en voorzoover het burgerlijk is, naar den baljuw, dien den last krijgt, als hij iets tegen dezen burger kan vinden, binnen zes weken tegen hem te institueeren. Verder wordt ook de resolutie van 30 November 1795 behelzende de demissie van den burger P. F. D. Chandon geannulleerd en de resolutie van 22 November 1795 omtrent zijn suspensie bekrachtigd en de zaak gerenvoyeerd naar den krijgsraad der opnieuw te organiseeren schutterij, terwijl ook weer aan

den baljuw wordt overgelaten eene actie tegen hem te institueeren. Deze beide burgers kunnen gedurende dien tijd hunne monteering blijven dragen en zijn verkiesbaar in de nieuw op te richten schutterij."

„De resolutie van den raad betreffende de sluiting der societeit „de Volksvrienden" wordt verklaard voor welgenomen en dezelve voor altijd gesloten" ¹⁾).

„Het comité van waakzaamheid wordt zeer gelaudeerd en van alle blaam vrijgesproken".

„Voor in het vervolg op te richten societeiten is te voren verlot van wethouders en raden noodig. Hun wetten en alle daarin later te maken veranderingen moeten aan wethouders en raden vertoond worden".

In de vergadering van 8 Februari deelde de kleine commissie deze punten mede. Ook had de personeele commissie haar nog in kennis gesteld met een summier van beschuldiging tegen wethouders en raden door de drie zich noemende verbroederde societeiten. De leden der kleine commissie hadden deze beschuldigingen weerlegd en de personeele commissie verzocht wethouders en raden te rechtvaardigen. Verder hadden de leden der personeele commissie de kleine commissie nog verzocht bedacht te zijn op de middelen tot herstel en bewaring der rust. De kleine commissie had daarover op 7 Februari gedelibereerd en nog denzelfden avond bij de personeele commissie een rapport ingediend, dat hierop neerkwam: „Dat de personeele commissie het gemelde summier van beschuldiging tegen wethouders en raden openlijk moest desavoueren en dat de gemeenebestgezinde societeit moest worden teruggebracht tot derzelver primitieve instelling, waardoor dan ook de vermeerdering der societeiten zou kunnen worden geprevenueerd. In aansluiting bij dit rapport had zich toen een levendige gedachtenwisseling ontsponnen over de gedragingen der societeitsleden, zoowel der protesteerende als der ingebleven leden. De voorzitter der personeele commissie Buyskes was

1) Het lid der commissie Buys stemde blijkens een ingezonden stuk in de Rotterdamsche courant van Dinsdag 16 Februari tegen het besluit, daar hij het in strijd achtte met de gronden van billijkheid en gezonde staatkunde in revolutionaire tijden.

toen te voorschijn gekomen met het voorstel om, ten einde te weten te komen, hoe de burgerij over wethouders en raden dacht, de vraag, of zij het vertrouwen waardig waren, met ja dan neen aan de uitspraak der burgerij te submitteeren. Mocht deze stemming „in faveur” van den raad uitvallen, dan zou de gemeenebestgezinde societeit in het ongelijk gesteld kunnen worden.

De kleine commissie vond dit voorstel niet ongeschikt en wilde dit in de 106 grondvergaderingen, die op 16 Februari voor het kiezen van afgevaardigden voor de nationale vergadering gehouden zouden worden, laten behandelen. De oproeping zou volgens de kleine commissie door de personeele commissie direct of door den raad op haar aanschrijving kunnen geschieden.

Na deze lange mededeeling der kleine commissie werden hare leden voor hunne moeite bedankt en werd de voorslag van voorzitter Buyskes in een resolutie dezer vergadering geconverteerd. Van eenige verontwaardiging over dit voor den raad toch wel zeer onaangename voorstel blijkt uit de stukken niets. Het voorstel was zeer geschikt om den raad het restje gezag, dat hij nog bezat, te ontnemen. De kleine commissie gaf van deze resolutie dadelijk aan de personeele commissie kennis en verzocht haar in opdracht van den raad ten opzichte van de uitvoering en het arresteeren der aanschrijving of publicatie de volgende bepalingen in het oog te houden:

I. „Dat de commissie mede vooraf uitspraak doe over het summier van beschuldigingen aan haar ingeleverd tegen wethouders en raden, dat die uitspraak aan het hoofd der publicatie of aanschrijving worde gesteld en in zin en substantie behelze, dat de commissie na een bedaard en onpartijdig onderzoek van dat summier die beschuldigingen heeft bevonden te zijn gedeeltelijk onbewezen, ongefundeert en gedeeltelijk malitieus, dat wethouders en raden echter een zoodanige oproeping en declaratie van de burgerij hebben verlangd of zooals die extensie door de beide commissiën het geschiktst zal geoordeeld worden, om aan het oogmerk te beantwoorden.”

II. „dat die stemming in de 106 grondvergaderingen dezer

stad geschiede en wel bij de eerstvolgende samenkomst zullende zijn den 16en dezer en dat met besloten briefjes, waarin onder de vraag: Zijn wethouders en raden de achting en het vertrouwen der burgerij waardig? door ieder tegenwoordig stemgerechtigd burger zal geschreven worden, ja of neen."

III. „dat de stemmen zullen worden opgenomen door stemopnemers en de oudste en de jongste, die in de vergadering tegenwoordig zijn, in presentie van allen en de rapporten van iedere vergadering door de 5 gequalificeerden geteekend, worden overhandigd aan de commissie en eene copy aan wethouders en raden en dat alle de stembiljetten verzegeld aan de commissie bezorgd worden."

IV. „dat de noodige bepalingen omtrent en verordening tegen desorde in de vergaderingen worden bewerkstelligd."

De personeele commissie maakte, toen haar dit door de kleine commissie werd medegedeeld, daartegen geen bedenkingen en verklaarde, dat zij over deze zaak met de gecommitteerden uit den raad in een op 9 Februari bepaald nader besoigne zouden beraadslagen.

Denkelijk als gevolg dezer beraadslagingen ontving het stadsbestuur op 10 Februari van de personeele commissie een voorloopige beoordeeling van het summier van beschuldigingen tegen wethouders en raden in naam van de drie zich noemende verbroederde societeiten aan gemelde commissie overgeleverd, met een oproeping van de stemgerechtigde burgers der stad om in de 106 grondvergaderingen 16 dezer te houden door individueele stemming met ja of neen te laten beslissen over de vraag: Zijn wethouders en raden van Rotterdam uw achting en vertrouwen waardig? Deze missieve bevatte tevens de wijze, hoe dit moest geschieden en een vermaning tegen wanorde. De raad nam het besluit dit schrijven ter kennis van het volk te brengen en de stemgerechtigde burgers nog dien dag te doen oproepen om in de grondvergaderingen op 16 Februari de vraag te beantwoorden.

Vervolgens werden in de vergadering eenige extracten uit de notulen der personeele commissie gelezen:

1. de uitspraak over Cornelis van der Hoeven; 2. die over

P. F. D. Chandon; 3. die over de societeit „de Volksvrienden”; 4. die over den baljuw Schrijver en het comité van waakzaamheid; 5. die waarbij de leden der gilden ten opzichte van hunne bezwaren tegen de leden, directie of keuren van de gilden, gerenvoyeerd werden tot de publicatie der provisioneele representanten van het volk van Holland van 31 Januari 1795; 6. het extract, waarbij de commissie alles, wat het huishoudelijk bestuur der schutterij aanging, aan de commissie voor de organisatie dezer macht overliet; 7. het extract betreffende het wegnemen van misverstand ontstaan ten opzichte van eenig different of verkeerd begrip van de publicatie der provisioneele representanten van het volk van Holland van 12 October j.l. over de remotie der ambtenaren.

De eerste vijf extracten werden in handen gesteld eener commissie bestaande uit de wethouders Smit en Van Hoogstraten en de raden Ellinckhuysen en De Monchy ten einde daarover kundige rechtsgeleerden te raadplegen. Het 6e extract werd gegeven aan de commissie uit den raad, die met de afgevaardigden van het comité tot organisatie der burgermacht moest samenwerken en het 7e kwam in handen der commissie tot remotie der ambtenaren.

Twee dagen later kwam in den raad een commissie der 39 gecommiteerden ten einde te vragen, of de raad thans de namen wilde noemen van de burgers, die de oorzaak waren, dat hij op 24 November 1795 besloten had de bijeenkomst der gecommiteerden uit te stellen. De raad noemde de burgers Lomme, Philippo en Hanegreeff.

Dienzelfden dag kwam de secretaris der personeele commissie bij wethouder Van Hoogstraten aanmerking maken, dat men van de grondvergaderingen had uitgesloten jongelieden van 18—20 jaar en zelfs jongeren, die schutterlijken dienst deden, terwijl die in de wijkvergaderingen wel werden toegelaten. De personeele commissie hoopte, dat de raad deze personen nog zou laten medestemmen. Wethouder Van Hoogstraten kwam dit dadelijk aan den raad mededeelen. Er werd aanstonds een antwoord opgesteld, waarbij het verlangen der personeele commissie werd afgewezen op grond van het feit, dat zij, die den leeftijd van 20 jaar nog niet

bereikt hadden, van de grondvergaderingen tot het kiezen der nationale vergadering uitgesloten waren.

Baljuw Schrijver zond aan den raad een missive, waarbij hij denkelijk als gevolg van de beslissingen der personeele commissie, toezending vroeg van alle stukken, betreffende de burgers Van der Hoeven en Chandon, ten einde tegen hen op te treden, zooals hij zou meenen te behooren. De raad stelde dit schrijven in handen van de wethouders Smit en Van Hoogstraten en de raden Ellinckhuysen en De Monchy. Deze gaven op 17 Februari het advies van alle stukken, de burgers Van der Hoeven en Chandon aangaande, geauthentiseerde copieën aan den baljuw te zenden. Den volgende dag besloot de raad de stukken zelf aan den baljuw te geven.

De stemming op 16 Februari viel in het voordeel van wethouders en raden uit. De generale commissie tot het ontvangen der rapporten uit de 106 grondvergaderingen berichtte in den morgen van 17 Februari, dat alle rapporten ingekomen waren en dat de meerderheid der opgekomen stemgerechtigde burgers de vraag: „Zijn wethouders en raden der stad uwe achting en vertrouwen waard? met ja hadden beantwoord. Eene commissie uit baljuw en schepenen bestaande uit baljuw Schrijver, de schepenen Frescarode en Kersten en den secretaris Van der Looy Houthof kwam de vergadering gelukwenschen met deze uitspraak der stemgerechtigde burgers. Deze burgers verklaarden uit naam van hun college, dat dit zou doorgaan met de rust en de veiligheid in de stad te handhaven en daartoe zijn uiterste best zou doen. Tot slot boden zij den voorzittenden wethouder de hand van broederschap aan. Deze beantwoordde hun rede in dezelfde hartelijke termen.

Intusschen bleek uit een in de vergadering van Donderdag 18 Februari des namiddags ingekomen schrijven van de personeele commissie, dat zij dien morgen ten overstaan eener commissie van 5 personen uit de 39 gecommiteerden der burgerij de stembiljetten der 106 grondvergaderingen had geverifieerd, dat er 2121 ja, tegen 1921 neen uitgebracht waren en dat zij daaruit zag, dat het getal der over het „systema” van het stadsbestuur misnoegden toch niet zoo

gering was als de kleine commissie uit den raad altijd beweerd had. De personeele commissie was dus, zooals zij verder schreef, niet zoo ver gevorderd als zij gehoopt had en verzocht de gecommitteerden uit den raad hun „besognes” te willen voortzetten ten einde zoodanige middelen te be-ramen en daar te stellen als zij het meest geschikt zouden oordeelen tot bevestiging en behoud der rust en herstel der eendracht in de stad voor het vervolg. De kleine commissie werd dadelijk naar de personeele commissie gezonden ten einde nu met haar opnieuw te besoigneeren. In dit besoigne stelde de personeele commissie voor een nieuw reglement op het stemmen in de wijkvergaderingen en een nieuw regeeringsreglement te maken. Zij beschouwde zulk een werk als niet ondienstig tot herstel en behoud der rust in de stad en verzocht de kleine commissie dit aan den raad te willen mededeelen en tevens daarbij te vragen of de raad nog andere middelen om de rust te bewaren kon aangeven.

Na deliberatie droeg de raad nu de kleine commissie op aan de personeele commissie te kennen te geven:

1. dat, daar de gecommitteerden der burgerij op 18 Februari een stuk ingeleverd hadden, waarin zij als hun oordeel uitspraken, dat binnenkort door het provinciaal bestuur een algemeen regeeringsreglement zou worden samengesteld, de raad van oordeel was een dergelijk voorstel namens de burgerij te moeten laten rusten.

2. dat de personeele commissie zelf een reglement voor het stemrecht in de wijkvergaderingen moest ontwerpen, zooals zij dit het best zou oordeelen. Zij zou hetzelfde dan ter kennis van den raad moeten brengen.

3. dat de raad nog steeds op eene „justificatie” insteerde en van oordeel was, dat de bekendmaking daarvan met een aanmaning aan de burgerij om de geconstitueerde machten te eerbiedigen het ware middel zou zijn om de rust te herstellen.

4. dat de raad er op aandrang een authentiek afschrift van het summier van beschuldigingen tegen wethouders en raden op naam der drie verbroederde societeiten bij de personeele commissie ingediend te ontvangen.

Alvorens nog antwoord van de personeele commissie op

deze mededeeling gekomen was, verscheen op 24 Februari een zekere burger Mulder in den raad met verzoek een burgersocieteit te mogen oprichten. Hij legde een lijst van 178 burgers over, die lid wilden worden benevens de wet der societeit. Deze stukken werden door den raad in handen der burgers Plemp, Van Swieten en Erkelens om advies gesteld. Wethouders werden verzocht dit aan Mulder mede te deelen. Onmiddellijk na het inkomen van dit verzoek werd nu het besluit genomen aan de personeele commissie voor te stellen om, aangezien het bestaan van 2 societeiten voor de rust der stad gevaarlijk geacht werd, de gemeenebestgezinde societeit, zooals die op het oogenblik was samengesteld, te ontbinden. Haar vergaderplaats zou dan met de daartoe behoorende vertrekken ten gebruike worden gegeven aan die leden der societeit, die deze verlaten hadden om de gemaakte veranderingen in de grondwet, die tegen de resolutie van 4 October hadden geprotesteerd en verklaren zouden tot die resolutie niet te hebben medegewerkt of die later de verkeerdheid daarvan ingezien hadden. Verder zouden dan nog allen kunnen toegelaten worden, die bij den raad schriftelijk hadden verklaard bereid te zijn de societeit weer op te richten op zulk een voet, dat het 1e articul van het reglement tot eene onveranderlijke grondwet zou strekken en dat het te maken reglement aan den raad ter revisie en approbatie zou worden overgelegd. Omtrent de meubelen zou dan een beschikking worden gemaakt bij minnelijk overleg of een rechterlijke uitspraak.

De personeele commissie schijnt juist in deze dagen van haar verblijf in de stad genoeg gekregen te hebben en stelde den raad met haren wensch om te vertrekken in kennis. Het is zeker aan die kennisgeving toe te schrijven, dat op Vrijdag 26 Februari in den raad overlegd werd, wat men nog met de personeele commissie voor haar aanstaand vertrek te verhandelen had. Daarbij kwam voornamelijk ter sprake het derde punt van haar opdracht, om maatregelen te beramen en in het werk te stellen om voor het heden en voor de toekomst de rust geheel te herstellen. De raad had daarbij het oog op het onrustig gedrag van vele der tegenwoordige leden der gemeenebestgezinde societeit en speciaal

op een gedrukt stuk: De leden der gemeenebestgezinde burgersocieteit in Rotterdam aan hare stadgenooten, onder-teekend door Jan Ruichaver Fzn. en M. de Haas, waarbij onder „allerlei honende invectieven en insimulatiën” (!) gezegd werd, dat onder de gekozen representanten tot de nationale conventie, mannen waren, welke door wethouders en raden „op de Godonteerendste wijze in hunnen goeden naam zouden zijn geschandvlekt” en waarbij ook een extract uit de notulen der personeele commissie van 4 Februari 1796 over de zaak van Cornelis van der Hoeven op eene „sinistere” wijze misbruikt werd om de burgerij tegen haar wettige overheid op te zetten. De raad nam het besluit, er bij de personeele commissie op aan te dringen, dat er op dit stuk en de verdere handelingen der gemeenebestgezinde burgersocieteit zou worden acht geslagen en dat daaromtrent zoodanige maatregelen zouden worden beraamd en in het werk gesteld, als geschikt waren om de rust, nu en in de toekomst hier geheel te herstellen. Mocht de personeele commissie niets willen doen, dan moest de kleine commissie haar mededeelen, dat de raad zich plechtig on-verantwoordelijk verklaarde voor alles wat daaruit zou kunnen voortspruiten en het er voor zou houden, dat de personeele commissie niet aan het derde punt van hare lastgeving voldaan had en ten slotte moest de kleine commissie uitdrukkelijk verklaren, dat de raad zich voorbehield zulke middelen tot behoud der rust te nemen, als hij zou dienstig oordeelen.

De uitwerking dezer mededeelingen op de personeele commissie was, zooals de kleine commissie aan den raad op 27 Februari mededeelde, dat de voorzitter aan de kleine commissie beloofde, dat zij een voordracht betreffende de gemeenebestgezinde burgersocieteit zoude doen; deze zou in een missive of in een extract uit hare resolutiën vervat worden. Verder kreeg de kleine commissie alleen nog een extract uit een aan de personeele commissie overhandigd adres met de klacht, dat de burgers Havelaar en Van der Pot, stemopnemers in de grondvergadering van 16 Februari in het Zwijsenhoofd, den leden de gerequireerde verklaring niet hadden afgenomen. De raad stelde dit extract in handen

der burgers Heyting, Van Swieten en Erkelens, die met het regelen der grondvergaderingen belast geweest waren. Ook deelde de kleine commissie nog mede dat zij de proclamatie der personeele commissie, die deze bij haar vertrek wilde uitvaardigen, met haar geresumeerd en in orde bevonden had. De kleine commissie werd voor haar moeite bedankt.

Om twee uur kreeg de vergadering, die dien 27en Februari al van half elf uur des voormiddags bijeen was, bericht dat de personeele commissie naderde teneinde afscheid te nemen. Zij werd door eene commissie uit de vergadering met den secretaris aan den ingang van het raadhuis „gereciperd” en naar de kamer der wethouders geleid. Na klokgelui las de secretaris nu haar afscheidsproclamatie aan het volk voor. De gecommiteerden der provisioneele representanten werden daarna in de vergadering van den raad gebracht; hun voorzitter nam met een vriendelijke, gepaste aanspraak afscheid, die door den voorzittenden wethouder op dezelfde wijze beantwoord werd. De commissie werd daarna door eenige raadsleden naar haar logement teruggeleid. Toen deze raadsleden van hun uitstapje teruggekeerd waren, werd de proclamatie in originali overgelegd, waarbij de leden der kleine commissie opmerkten, dat er na de resumptie iets in het slot der proclamatie bij de woorden „dat het ulieden betaamt” veranderd en het woord „zelfs” er bij gevoegd was. Ondanks deze mededeeling besloot de raad de proclamatie te doen drukken en aanplakken. Later bleek dat deze verandering door het lid der personeele commissie Buys, buiten weten der andere leden Buyskes, Olivier en Van Brakel, aangebracht was. Dezen gaven in een op 21 Maart 1796 in de vergadering gebrachten brief hiervan kennis, waarop de raad den brief liet drukken en onder de raadsleden uitdeelen. De drie heeren kregen van den raad een tevredenheidsbetuiging over hun cordaat gedrag. Ook van burger Buys ontving de vergadering een brief, waarbij hij trachtte zich te rechtvaardigen. Hij sprak daarin de hoop uit, dat de raad ook zijn brief zou laten drukken. Dit schrijven werd in handen der raadsleden Schadee en Van Vollenhoven gesteld, ten einde daarop een antwoord te ontwerpen.

Dezen brachten dit op 29 April in de vergadering. Hun stuk werd goedgekeurd en dadelijk aan Buys verzonden.

De proclamatie luidde als volgt:

„De ondervinding van alle eeuwen leert, dat, wanneer een volk, der slavernij moede, zijne ketens verbrijzelt, zijn dwingelanden verjaagt en zich in zijne natuurlijke rechten hersteld heeft, hetzelve, steeds indachtig zijne geleden rampen en onheilen, met kommervollen angst op de tijden zijner vorige onderdrukking terug ziet en niets meer vreest, dan opnieuw in den jammerlijken toestand, waaruit het gered is, gedompeld te worden. Hier vandaan het mistrouwen, hetwelk de braafste en ijverigste voorstanders der vrijheid tegen volksbestuurders opvatten, zoodra de middelen, die door hen aangewend worden, om den pas verkregen geluksstaat tegen uit- en inwendige aanvallen te verdedigen en op vaste en duurzame gronden te vestigen hun ongeschikt of onvoldoende voorkomen.”

„Deze vrees en wantrouwen veroorzaken verdeeldheden zoo hevig, dat de opdagende vrijheidszon daardoor bezwalkt wordt.” Dan werd verder op Frankrijk en het daar gebeurde gewezen en gezegd, dat het Bataafsche volk dit niet zou kunnen verdragen, de Rotterdamsche burgerij vermaand en aan haar het werk der commissie uitgelegd. Daarna volgde mededeeling van den uitslag der stemming, de verklaring, dat wethouders en raden het vertrouwen der burgerij waardig waren en dat er een stedelijk regeeringsreglement ontworpen zou worden. De leden der personeele commissie hadden niets dan het heil der burgerij beoogd en vermaanden de burgers allen haat en tweedracht uit hun midden te verbannen. Hadden de burgers hulp tegen hun bestuur noodig, dan konden zij zich wenden tot de provisioneele representanten van het volk van Holland en de eerstdaags bijeenkomende nationale vergadering. Verder ging de proclamatie aldus door:

„Kweekt intusschen den geest van waar patriottismus aan, verlicht uwe verdoolde medeburgers en dwingt hen door overtuiging deelgenoten van uw geluk te worden, waakt op de geheime inzichten uwer en onzer vijanden; gord het zwaard aan de heupen en vliegt ter verdediging der vrijheid

op den eersten wenk der wettige vertegenwoordigers van het volk van Nederland, *verdelgd alsdan de benijders* van uwen gelukstaat, maar weest verdraagzaam jegens uw medevaderlanders en vergeet nimmer, dat gij allen hetzelfde doelwit najaagt."

„En gijlieden, wethouders en raden, die door de keuze eener vrije burgerij tot uwe eerposten zijt verheven geworden, verliest nimmer uit het oog, dat uwe plichten groot en gewichtig, uw bestuur moeilijk en uwe besluiten belangrijk voor het vaderland zijn: dat het *ulieden* betaamt alle neiging tot gevoeligheid zelfs aan onverdiende beledigingen, uit uw hart te verdrijven en dat gij lieden alleen in de zuiverheid van uw geweten en in de waarachtige overtuiging van met alle uwe kragten 's volks heil behartigd en ulieden de achting en het vertrouwen uwer medeburgeren waardig gemaakt te hebben, de ware en eenige belooning voor uwen arbeid en het edelst genoegen uws levens moet zoeken en vinden." Tot slot volgde het vaarwel en de hoop, dat al hadden zij de eendracht niet kunnen herstellen hun werk iets tot het herstel daarvan mocht hebben bijgedragen.

Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat de raad met dit stuk wel niet ingenomen geweest zal zijn. De personeele commissie had dan ook weinig anders gedaan, dan de verwarring in de stad grooter maken. Mijn indruk is, dat de partijen bij haar vertrek nog even scherp, zoo niet scherper tegenover elkaar stonden dan vroeger. Geheel anders luidde het oordeel van het provinciaal bestuur van Holland. Dit bestuur „laudeerde en approveerde" in alle opzichten de verrichtingen der personeele commissie.

Na het vertrek der commissie kreeg de raad in zijn vergadering van 28 Februari een extract uit hare notulen over het te maken nieuwe regeeringsreglement. In de eerstvolgende wijkvergaderingen zouden er in iedere wijk drie gecommitteerden gekozen worden. Dezen zouden uit hun midden een commissie van 5 personen kiezen. Al wat het nieuwe regeeringsreglement betref, zou aan deze 5 personen gezonden worden. De andere gecommitteerden zouden zich daar niet mede bemoeien. De raad moest eene commissie van drie of vijf zijner leden benoemen om met de vijf

gecommitteerden samen een reglement te ontwerpen, dat aan de 34 overige gecommiteerden of aan 39 nieuw gekozen gecommiteerden zou worden overgelegd. Dezen moesten daarover dan praeadvies uitbrengen en dit aan den raad overgeven ten einde dit te doen drukken en aan de burgerij bekend te maken met bepaling van een dag, waarop zij dit met ja of neen zou moeten aannemen of verwerpen. Ieder burger zou de vrijheid hebben zijn gedachten over zulk een reglement aan de commissie te openbaren. Werd het reglement verworpen, dan zouden de in de wijkvergaderingen benoemde gecommiteerden weer vijf hunner kiezen ten einde met de commissie uit den raad het regeeringsreglement te herzien, waarna alles weer zou gaan als reeds eerder is gezegd. De raad stelde dit extract in handen van wethouder Smit en de raden Van Swieten en Van der Pot, die reeds als commissie voor de praeadviezen der gecommiteerden uit de burgerij dienst deden.

Het regeeringsreglement werd op de bovenaangegeven wijze gelukkig tot stand gebracht, zoodat er zouden zijn de volgende colleges, namelijk: 1. het college van wethouders en raden, dat liever genoemd moest worden de raad der gemeente, dat der wethouders, dat van baljuw en schepenen, dat van commissarissen van kleine zaken en vredemakers en dat der commissarissen van assurantie, averij en zeezaken. De raad zou uit 20 leden bestaan en tweemaal per week, Maandag en Donderdag 9¹/₂ uur des morgens, vergaderen. De maandelijksche voorzitter van het college van wethouders zou voorzitter van den raad zijn. Ambtenaren zouden door den raad volgens de nominatiën en grossen der gecommiteerden verkozen en aangesteld worden. Vijf raden, waarvan twee als thesauriers optraden, zouden de rekenkamer vormen. Drie zouden als fabriekmeesters, drie als commissarissen voor de wisselbank, twee als commissarissen voor de bank van leening en vier als weesmeesters optreden. Het college der wethouders zou uit vier raden moeten bestaan. De president-wethouder kreeg als een eerbewijs voor het representatief der burgerij twee schildwachten van het garnizoen voor zijn deur.

Na het eerste extract volgde er dadelijk een tweede, waar-

bij de personeele commissie aan wethouders en raden berichtte, dat zij als het beste middel tot bereiking van het heilzaam oogmerk van wethouders en raden, namelijk het bevorderen der rust en eensgezindheid, beschouwde het nemen door wethouders en raden eener resolutie, waarbij de gemeenebestgezinde societeit teruggebracht zou worden tot hare eerste en primitieve instelling, waarbij de tegenwoordige leden der societeit gelast zouden worden, zich strikt te regelen naar de artikelen van het reglement, zooals dat bij de oprichting der societeit vastgesteld was; daarbij zou dan de raad moeten verklaren, dat hij geenszins eenige „atteinte” wilde toebrengen aan de vrijheid van elk der leden der societeit als lid der maatschappij, zooals bij voorbeeld betrof het recht van petitie; ook mochten de leden der societeit verandering aanbrengen in de artikelen hunner wet, mits zij deze onderwierpen aan de goedkeuring van wethouders en raden.

De raad nam na beraadslaging over dit extract in aanmerking:

1. dat het bestaan van burgersocieteiten wettig was als zij dienden om den mingeoefenden burger op te leiden tot de ware beginselen eener welingerichte volksregeering.

2. dat de societeiten moesten blijven een deel der burgerij en nimmer als volksstem mochten worden aangemerkt.

3. dat de societeiten geen inbreuk mochten maken op de rechten der geheele burgerij zooals zij dikwijls deden door adressen in te dienen door voorzitter en secretaris geteekend, die echter slechts door de toevallig aanwezige leden goedgekeurd werden, zoodat zelfs de meerderheid, indien niet aanwezig, er tegen kon zijn.

4. dat de regeering der stad een verzoek ook slechts door één burger gedaan, dat goed en billijk was, moest aannemen en een, dat dat niet was, door meerdere burgers gedaan, moest afwijzen.

5. dat de societeit ook het recht had uit naam van de meerderheid harer leden verzoeken bij de regeering in te dienen.

Hij besloot dien tengevolge „om in het gemeen de gelegde gronden te houden tot eene basis, waarop de societeit, zoo velen als er nu of in vervolg van tijd in deze stad zouden

mogen worden opgericht, derzelver inrigting zullen moeten regelen en voorts ten opzichte van de thans binnen de stad subsisteerende gemeenebestgezinde burgersocieteit te maken de volgende bepalingen:

I. „De gemeenebestgezinde burgersocieteit zal, zooals de gecommiteerden uit de vergadering der provisioneele representanten van het volk van Holland zich in het extract uit derzelver notulen boven geinsereerd uitdrukken tot hare eerste en primitieve instelling worden teruggebracht, en zullen de leden zig, derhalve precieselijk moeten reguleeren naer alle de articulen van het reglement door hen bij de oprigting van de gemelde societeit daargesteld, ingevolgde de resolutie van de provisioneele wethouders en raden dezer stad genomen in derzelver vergadering van den 14en februari 1795, zonder dat deze vergadering door het terugbrengen van deze societeit op den voet, waarop dezelve is geconstitueerd geweest, eenige atteinte zoude willen toebrengen aan de vrijheid elk der leden van de societeit als individueele leden der maatschappij competeerende, om namelijk adressen aen de geconstitueerde magten, als elk vrij burger voor de belangen van den staat en welvaart der stad noodig oordeelt, wanneer de meerderheid der leden zulks goed vindt, ter individueele tekening op de societeit voor te leggen, om op naem der tekenaren te worden gepresenteerd, zijnde en blijvende zulks ten allen tijde voor ieder burger vrij, veelmin, dat aan de leden der voornoemde societeit zoude worden benomen de magt en faculteit om ten opzichte van een of ander articul zoodanige verandering te maken als zij convenabel zullen oordeelen, mits dezelve (gelijk gecommiteerden voornoemd zich in het meermalen aangehaalde en boven geinsereerde extract uitdrukken) veranderde articulen submitteerende aen de approbatie of disapprobatie van wethouders en raden indertijd en zij zich ten dien opzichte reguleeren naer den inhoud van het laetste lid der resolutie van gecommiteerden uit de vergadering der provisioneele representanten van het volk van Holland voornoemd ter oprigtinge van societeiten in dato 4 february 1796 hetwelk aldus luidt: „En is eindelijk nog goedgevonden te verklaren, dat, wanneer alle of wel de meerderheid der leden van zo-

danige eene opgerigte societeit het reglement van die societeit 't zij geheel of gedeeltelijk willen veranderd hebben, die ampliatio of alteratio van dezelve, immers voor zooverre de wezenlijke en het algemeen bestuur van dezelve societeit conerneerende punten betreft, wel zal mogen plaats hebben; doch niet van eenige kragt zijn of in werking gebragt mogen worden, voor en aeer dezelve bij wethouders en raden zal zijn gerevideerd en goedgekeurd, zullende wethouders en raden alsdan daerop zoo veel mogelijk regard nemen en zoodanig disponeeren, als zij in billijkheid, en zooveel zulks zijn kan, overeenkomstig het verlangen der leden zullen oordeelen te behooren."

II. „De commissarissen der gemeenebestgezinde burgersocieteit zullen binnen den tijd van 14 dagen of uiterlijk tot den 15en Maert ingesloten, aen wethouders en raden overhandigen een exemplaar der eerste schikkingen en wetten der gemelde societeit in de vergadering van commissarissen ingevolge de resolutie der provisioneele wethouders en raden van den 14en february 1795 benoemd, geapprobeerd en gearresteerd den 11den van lentemaand 1795, het eerste jaar der Bataafsche vrijheid, en waeronder de handtekingen der burgeren, die dezelve zullen hebben ondertekend, en dus op die wetten verkiesen te blijven leden van de gemelde societeit, terwijl het vanzelve spreekt, dat zodanige burgers, die dit niet mogten verkiesen, alsdan niet meer als leden der societeit kunnen worden aangemerkt, ten ware dezelve, door ziekte of absentie mogte worden verhinderd en dit blijke, zullende echter degenen die zich nu mogten onttrekken naderhand, ten allen tijde, gelijk ook alle burgers, op de gewone wijs volgens de wetten bij ballotage leden kunnen worden."

Copie dezer resolutie werd gezonden aan de commissarissen der gemeenebestgezinde burgersocieteit, aan de protesteerende leden en aan de burgers, die hun diploma's teruggezonden hadden.

Op 16 Maart kwam er een antwoord in den vorm van een declaratoir van de gemeenebestgezinde burgersocieteit in, waarbij het bestuur der societeit zich heftig beklagde over de op 28 Februari genomen resolutie en mededeelde, dat

het zich bij rekest tot de nationale vergadering gewend had. Dit antwoord werd evenals een later ingekomen declaratoir door 300 leden der gemeenebestgezinde burgersocieteit geteekend, die verklaarden lid der societeit te willen blijven op de wetten en schikkingen eertijds door commissarissen gearresteerd volgens de resolutiën van 14 Februari en 11 Maart 1795, in handen gesteld van de raden Ellinckhuysen, Heyting, Van Ryckevorsel en Van der Pot.

Op verzoek van het comté van waakzaamheid werd denzelfden dag des avonds te acht uur nog een vergadering van den raad bijeengeroepen. Het comtié kwam de vergadering vragen wat er besloten was betreffende de gemeenebestgezinde burgersocieteit, nu de termijn voor het antwoord verstreken was en de societeit een resolutie in de courant geplaatst had, welke het comité als een aanranding van de souvereiniteit der representanten van Rotterdam beschouwde. Onder belofte van „secretesse” stelde nu de voorzitter het comité op de hoogte van de in den morgen genomen besluiten. De vier met het onderzoek van het declaratoir der societeit belaste raadsheeren zouden binnen tweemaal 24 uur hun advies uitbrengen. Zij bevonden zich op het oogenblik in Den Haag om naar de gesteldheid van zaken te informeren. Burger Stolker antwoordde, dat het comité het onaangenaam zou vinden, als de raad uit slapheid of toegevendheid zijn resolutie niet handhaafde. Stolker en Van der Heere zouden in dat geval hun posten neerleggen. Burger Lans voegde daaraan nog toe, dat zij ook met het oog op eigen veiligheid op uitvoering der resolutie moesten aandringen. De voorzitter zeide hierop, dat de vergadering de zaak zoo zou behandelen, als zij het best zou oordeelen en dat zij in ieder geval het rapport zou afwachten. Daarop vertrok het comité en werd de vergadering gesloten. Den volgenden dag, 17 Maart, rapporteerden de raadsleden Rijckevorsel en Van der Pot in de vergadering, dat zij met hun collega's Ellinckhuysen en Heyting den vorigen dag in Den Haag geweest waren, maar dat zij er niet in geslaagd waren, met een of meer leden der nationale conventie, in wier handen het adres der gemeenebestgezinde burgersocieteit aan den Rotterdamschen raad geraakt was, in conferentie te

treden en dat zij dientengevolge buiten staat waren rapport te doen. Ellinckhuysen en Heyting waren in Den Haag gebleven ten einde te trachten nog iets te bereiken. Burger Brem van het comité van waakzaamheid werd nu ontboden ten einde dit comité van het medegedeelde op de hoogte te stellen.

Dienzelfden dag was er in de Rotterdamsche courant een stuk verschenen, waarbij het bestuur der gemeenbestgezinde burgersocieteit bekend maakte, dat het zich op 15 Maart bij wethouders en raden der stad beklaagd had over hun resolutie van 28 Februari 1796. Het deelde nog mede, dat na herhaalde voorlezing der resolutie zich niemand bij de commissarissen had aangemeld om te teekenen op een exemplaar van de eerste schikkingen en wetten der societeit. Het leidde daaruit af, dat alle leden vasthielden aan de vernieuwde wetten en deze dus alleen tot grondslag moesten strekken van de werkzaamheid der societeit. Verder had het zich, daar het geloofde, dat alle leden, die dit niet wilden teekenen, van hun lidmaatschap vervallen verklaard zouden worden, bij een door 1068 leden geteekend rekest tot de nationale vergadering gewend, die de zaak dadelijk commissoriaal gemaakt had en wier uitspraak het binnen enkele dagen verwachtte.

Na deze mededeelingen volgde dan een oproep tot de oudleden, die niet met hen „dissentieerden” om tot de societeit terug te keeren, daar zij op de godonteerendste wijze misleid waren door hen, die het ellendig patriotisme van 1787 wilden invoeren. Het bestuur hield zich overtuigd, dat allen, die niet lafhartig hunne gevoelens verkocht hadden, dat allen, die niet willens blind waren, niet langer zouden aarzelen tot de societeit terug te keeren. Tot slot volgde de beschuldiging, dat de hoofden der dissentieerende leden zich hadden verstaan met de aanhangers van het vorig, alles vernielend bewind.

Dat dit stuk in de courant de stadsregeering hoogst onaangenaam was, behoeft niet gezegd te worden; echter had het ook weer het goede, dat vele leden der societeit angstig werden voor de gevolgen. Reeds in de vergadering van 17 Maart kwam burger Zeeuwen verklaren, dat hij tot dit

stuk niet medegewerkt had. Hem werd verzocht zijn verklaring aan den raad schriftelijk te doen toekomen, aan welk verzoek door Zeeuwen voldaan werd.

Op 18 Maart besloot de raad den volgenden dag geheel aan het geval met de gemeenebestgezinde societeit te besteden. Over de op dien dag gehouden deliberatie is, zooals steeds, niets opgeteekend. Men nam het besluit, hen, die ingevolge de vorige concessie als leden van de societeit hadden gebruik gemaakt van de zalen boven de beurs en van welke geen bericht was ingekomen, dat zij conform de resolutie van den raad van 28 Februari 1796 de primitieve wetten der societeit bij vernieuwing hadden geteekend, voor vervallen te houden van de concessie evenals van hun lidmaatschap der societeit. Aan de burgers, die zich nog in het lokaal mochten bevinden, zou hiervan kennis gegeven worden door een bode, onder mededeeling, dat zij het gebouw binnen een uur tijds moesten verlaten; een andere bode zou bij den ingang der societeit ieder lid het binnengaan verbieden. Na verloop van den toegestanen tijd zou men door een bode de deur doen sluiten. Inmiddels waren ook de Hollandsche officieren, Sebes en Rom, de Fransche adjudant, de kolonel der schutterij De Monchy en de plaatsmajoor Dufez in de vergadering gekomen. Hun werd medegedeeld „onder secretesse”, dat er iets gewichtigs stond te gebeuren en dat een commissie uit de vergadering met hen de noodige „arrangementen” zou maken. Deze commissie bestond uit dezelfde leden, die het advies over het declaratoir der societeit uitgebracht hadden.

Na met de officieren in een apart vertrek geraadpleegd te hebben, kwam de commissie in de vergadering verklaren, dat er geen vrees voor verstoring der rust behoefde gekoesterd te worden, daar alle wachten verdubbeld zouden worden en de noodige patrouilles zouden rondgaan.

Met de boodschap aan de leden der gemeenebestgezinde burgersocieteit werd de bode Schoor belast. Bode Ulrich zou bij de deur der societeit post vatten en ieder, die wilde binnengaan, aanzeggen dat zij „niet vermogen op te gaan”. Na verloop van het toegestane uur moesten zij de societeit met het stadslot sluiten en er voor zorgen, dat ook de straat-

deur gesloten werd. Bode Schoor ging 19 Maart om drie uur de societeit binnen en las den daar aanwezigen leden de resolutie van den raad voor, waarop burger De Haas hem om een copie daarvan vroeg. Schoor antwoordde, dat hij daartoe geen order had en vroeg nu van zijn kant, of de leden op den bij de resolutie bepaalden tijd de societeit verlaten zouden. De Haas antwoordde: „Wij houden ons aan het in de resolutie genoemde uur; op dat uur kunt gij, bode, terug komen en zien of de leden der societeit of eenigen van hen de societeit verlaten hebben.” Schoor ging daarop heen en kwam om vijf minuten over vier weer binnen. Hij vroeg den aanwezigen leden, of zij bereid waren de societeit te verlaten. De Haas verzocht, in plaats van een antwoord te geven, weer om eene copie der resolutie. Schoor zeide aan dit verzoek niet te kunnen voldoen; daarop las De Haas een stuk voor, dat Schoor verklaarde niet te kunnen onthouden. Hij vroeg hem het stuk op schrift te willen geven. De Haas wilde dit alleen doen, als hem een copie van de resolutie gegeven werd. Nadat De Haas nog uit naam van de leden der societeit geprotesteerd had tegen hetgeen hier geschiedde, werd de societeit ontruimd en gesloten. Schoor kwam na de sluiting verslag aan wethouders en raden uitbrengen en hun de sleutels overhandigen. De vergadering besloot aan de straatdeur twee schildwachten te plaatsen.

Eerst na de sluiting der societeit brachten de raden [↳] Ellinckhuysen, Heyting, Van Rijckevorsel en Van der Pot op 21 Maart hun advies uit over het declaratoir der gemeenebestgezinde burgersocieteit, dat geteekend was door de burgers Verroen en De Haas. Zij stelden vast, dat in dit stuk passages voorkwamen, die hoonend waren voor deze vergadering en dus ook voor de geheele burgerij; dat er een declaratie in voorkwam van zeer bedenkelijken inhoud met een bijgevoegd protest. Het stuk was naar hun oordeel een gevaar voor de goede orde, ingericht op ondermijning en verguizing van alle wettig gezag en strijdig met de publicatie der provisioneele representanten van het volk van Holland van 19 November 1795 tegen tumultueuse bewegingen.

De raad besloot dientengevolge eene copie van het declaratoir in handen te stellen van den baljuw Schrijver, ten

einde zoo te handelen als hij vermeende, dat eene goede justitie en de geschonden eer der burgerij zouden vereischen. Tevens werd de baljuw verzocht tegen de schrijvers van de in de courant van 17 Maart door de gemeenebestgezinde burgersocieteit geplaatste publicatie het recht van het volk van Holland waar te nemen. De daarvoor noodige papieren werden den baljuw vanwege de vergadering ter hand gesteld.

In dezelfde vergadering kwam ter sprake een stuk met hoonende uitdrukkingen voor het stadsbestuur, dat geplaatst was in de Haagsche courant toegewijd aan waarheid en gezond verstand, van 19 Maart. Ook dit werd in handen der raadsleden Ellinckhuysen, Van der Pot, Heyting en Van Rijckevorsel om advies gesteld. Dit advies werd in de vergadering van 1 April uitgebracht. Het luidde om aan baljuw en schepenen van Den Haag een schrijven te richten met verzoek om „crimineele procedures tegen den schrijver en drukker van dit weekblad te entameeren.” Overeenkomstig dit advies werd gehandeld. Uit het antwoord van baljuw en schepenen van Den Haag bleek, dat het bedoelde blaadje voor het grootste gedeelte geschreven werd door den bekenden patriot Ondaatje. De stukken over het gebeurde te Rotterdam waren hem door het lid der nationale vergadering Vonck verstrekt. De uitgever kon de copie niet meer overleggen, daar die na het drukken vernietigd was. Baljuw en schepenen zouden al hun best doen, om de municipaliteit van Rotterdam alle mogelijke satisfactie van de uitgevers der courant te verschaffen. De raad stelde ook dit schrijven weer in handen der bovengenoemde vier raadsleden om advies. Toen de raad vernieuwd werd, was dit advies nog niet ingekomen.

Intusschen bestond er te Rotterdam na de opheffing der gemeenebestgezinde burgersocieteit geen enkele societeit meer. Einde Maart wendden zich de burgers, die zich bereid verklaard hadden, op de primitieve wetten der societeit lid te willen blijven, tot den raad. Zij verzochten den raad het lokaal boven de beurs of een andere geschikte plaats voor societeit aan te wijzen, en om de meubelen der oude societeit in bruikleen te mogen hebben. Op dit verzoek besloot de raad, dat zij het lokaal boven de beurs zouden krijgen. Over

de meubelen moesten zij den raad een voorstel betreffende een schikking doen. De burgers Van der Pot, Ellinckhuysen, Heyting en Van Rijckevorsel werden aangewezen om met een commissie uit die burgers over dit punt te onderhandelen. Het bleek niet mogelijk tot zulk een schikking te komen. De commissie uit den raad begaf zich met twee stadsboden naar het lokaal boven de beurs. De gewezen kastelein der societeit, Van Dijk, werd geroepen en kreeg last alle hem toebehoorende goederen weg te nemen.

Dit geschiedde en Van Dijk gaf een verklaring af, dat hij zijne meubelen ontvangen had. De commissie liet daarop de kasten in het lokaal achter de zaal aan de Blaakzijde benevens een gesloten kast en lessenaar met het stadswapen verzegelen. Hetzelfde geschiedde met een lessenaar in het bureau van den president. In de zaal vond de commissie eenige gedrukte papieren in het rond liggen, die in een ledige kist gedaan en ook verzegeld werden. Alle meubelen werden nu in het vertrek aan de Blaak bijeengebracht en wat er niet in kon werd in de galerij of tribune geplaatst, die met planken kon worden gesloten. De commissie verzegelde daarop de deuren van het vertrek en de galerij met het stadswapen. Zij beschouwde het overblijvende gedeelte van het lokaal als geheel voldoende voor een societeit. Deze zou ook nog kunnen beschikken over de kamer, waarin de directeuren van den economischen tak vergaderden, wanneer dezen niet bijeen waren. Van de societeit bleef in het lokaal alleen over het spreekgestoelte en aan de straat het bord, waarop stond „Gemeenebestgezinde burgersocieteit”.

Op Dinsdag 12 April gaf de commissie uit den raad het lokaal over aan de burgers Prins, Stolker, H. van Rijckevorsel en Boele, die zij voor dit doel „gerequireerd had”. De oud-kastelein Van Dijk had zijn meubelen aan burger Sasse Clingh, bij wien de uitgetreden leden der societeit bijeenkwamen, verkocht, zoodat op 15 April de societeit voor het eerst in het lokaal boven de beurs bijeenkwam. Natuurlijk werd nu ook de wacht voor de deur der societeit ingetrokken.

Bij deze gelegenheid hield de voorzitter der societeit de volgende aanspraak:

„Waarde medeburgers! Welk een genoeg, welk een innig genoeg smaken wij tans allen, daer wij ten loon van ons plichtmatig gedrag in de gelegenheid gesteld zijn, om elkander over en weder opnieuw welkom te mogen heten, op dezelfde plaats, waarvan wij voor eenige maenden, zoo wederregtelijk waren afgedreven. Dit genoeg, hoe stree-
lend ook, wordt echter niet weinig verbitterd, daar wij ons erinneren, met welk een grooter aantal van brave vaderlanders, wij weleer alhier gemeenschappelijk vergaderden en die nu helaas nog verre van ons verwijderd blijven. Willen wij derhalve dat genoeg volmaken, dan behoeven wij alle de verongelijkingen te vergeten, de deur tot verzoening te openen en de hand van broederschap gulhartig toe te reiken aan allen, van welke men gerustelijk vertrouwen kan, dat zij gezind zijn, om eenstemmig met ons, den tempel der vrijheid op een regelmatige wijs te helpen optrekken.”

„En waarom zouden wij aarzelen hen terug te roepen? Zijn niet de meesten onder hun even goede patriotten als wij? Hebben wij niet hetzelfde doeleinde? Laten wij ons dan haasten, mannen voor het vaderland te herwinnen, die welligt anders onverschillige aanschouwers zouden worden. Ja, mijne vrienden! ik herhale het, de meesten onder hun zijn even goede patriotten als wij. De misslagen, die zij begaen hebben, zijn meestal hun oorsprong verschuldigd aan misvattingen van het oordeel en geensints aan kwade opwellingen van een slegt hart. En wie zou iemand willen verwijten omdat zijn verstand gefaald heeft. Hoeveel verschoonlijker worden ook deze misvattingen zelfs indien wij de verloksele nagaan, die hen daartoe gebracht hebben. Pas ontslagen van de banden der slavernij, vonden eenige leiders goed de driften hunner medeburgers op te ruyen en hun verstand te beguichelen. Men sprak steeds van vrijheid, zonder juist het punct te bepalen, waer dezelve ophoudt en waer de losbandigheid begint. Men had den mond steeds vol van eene democratische regeeringsvorm, zonder van het representatief een woord te reppen. Hadt men hun herinnerd hunne plechtige belofte op de rechten van den mensch, die bepalen, dat de vrijheid de magt is, welke yder mensch toekomt, om te mogen doen al het geen anderen in

hunne rechten niet stoort. Dat dus hare natuurlijke bepaling bestaet in deze stelling: Doe niet aen eenen anderen, 't geen gij niet wilt dat u geschiede. – Hadt men hun tevens voorgehouden, dat de geschiedenis der waereld betoogd heeft, dat de volstreckte democratie een monster is, dat zichzelf verscheuren moet en nimmer stand kon houden, verre de meesten waren onafgedwaelde patriotten gebleven. Laten wij hen dan die edelmoedige hulp toebrengen, die wij in gelijke omstandigheden van anderen zouden verlangen, laten wij hun een enkelen stap terug doen treden en zij zijn behouden voor het vaderland! Dan hiervan genoeg, mijn hijgend verlangen tot hereeniging zou mij haest doen vergeten, dat ik bijzonderlijk mijn welkomstgroet tot u lieden, die thans hier vergaderd zijn, rigten moet. Welaen ik zal aan mijn verplichting voldoen, gun mij slechts voor een oogenblik uw luisterende aandagt:

„Ziet daer Bataefsche stadgenoten!
Den dag door u zoolang verwagt,
En ons schoon eens miskend verstooten
In 't eind op deze plaets met luister weergebragt,
Zoo ziet de deugd haer schedel kroonen,
Standvastigheid en moed zich loonen,
In spijt van het haetlijk zelfbelang.
Geluk dan broeders Batavieren,
Geen grootscher kroon kan ooit u sieren,
Gij zegepraelt op allen dwang.

Wat ook de laster moog verspreiden,
Wij vloeken saem de dwinglandij
En nimmer lieten w' ons door iemand blindelings leiden,
Ons hart en onze tong was vrij.
Hij, die het recht des volks durft schenden,
Dat volk wil dompelen in ellenden,
Wordt ook door ons op het diepst veracht,
Maar zij, die orde en wetten staven,
Zijn groot in het oog van alle braven,
Hun roem duurt voort bij 't nageslacht.

Laat nooit de wraek uw hart beroeren,
Geeft aan de stem van 't recht gehoor,
Trekt hem, die anders denkt, tot u met liefdesnoeren,
Brengt dwalenden op 't regte spoor.
De waerheid moet hier zegepralen,
Verlichting heersche in deze zalen,
De deugd klimm hier ten hoogsten trap,
Zoo zien wij eens bij Batoos neven
Die gouden spreuk in kragt herleven:
Gelijkheid, Vrijheid, Broederschap.

Na deze heerlijke ontboezeming van den voorzitter verklaarde de vergadering dat zij zich „conformeerde” met de gevoelens van vereeniging daarin uitgedrukt en noodigde zij alle brave vaderlanders uit tot dit „heilig einde” mede te werken.

Thans blijft nog over de straffen te vermelden, tot welke de meest schuldigen aan de onlusten veroordeeld werden. Christiaan Sager werd op 29 Januari 1796 veroordeeld tot geeseling, confinement voor 15 jaren en verbanning voor altoos uit den lande van Holland, Zeeland en Utrecht. Hij onderging zijn geeseling op 28 April 1796. Uit zijn vonnis blijkt, dat hij 39 jaar oud en van Hannover geboortig was en verder dat er op de leden der societeit „de Volksvrienden” krachtig pressie was uitgeoefend ten einde gewapend op 15 November in de herberg het Molentje te verschijnen. Wie dit niet zou doen, zou voor een Oranjeman gehouden worden en slaag krijgen. Van de herberg 't Molentje was de bende, voornamelijk bestaande uit kannonniërs der schutterij in montearing met hun sabels gewapend en leden der societeit „de Volksvrienden” van knuppels voorzien, uitgegaan om geweld te plegen in verschillende herbergen, waar Oranjeklanten bijeen kwamen. Sager bekende, dat hij als hoofdman der bende was opgetreden en heel wat geweld gepleegd had; ook dat hij een patrouille der schutterij belemmerd had bij het uitvoeren van haren last, waarbij hij den bevelhebber bespot en een reeds aangehouden rustverstoorder bevrijd had onder bedreiging, dat hij en zijn mannen de schutters tot „piësjes” zouden hakken. Aan den

kolonel der schutterij had hij toegevoegd, dat „de slijmerigen van kant moesten en dat hij, kolonel, een slijmerige blixem was”. Dit alles onder het stukslaan van een ganglantaarn in een huis in de Bagijnestraat, waaruit de kolonel hem met zachten drang trachtte te verwijderen. Hij scheen op den kolonel zeer gebeten te zijn door een vonnis, dat deze in den krijgsraad over hem had doen uitspreken. Sager werd in September 1796 uit zijn arrest ontslagen onder voorwaarde dat hij het grondgebied der republiek verlaten en dit nimmer weer betreden zou. In Augustus 1797 liet hij zich van Hamburg uit scheiden van zijn echtgenoot Geertruyd van Steenhove, die hier gebleven was toen hij naar Hamburg vertrok.

Zijn helper Johannes Friedhof, 35 jaar oud, werd op 2 April 1796 veroordeeld tot twee jaar opsluiting in het tucht- en werkhuis en tot 10 jaar verbanning buiten Holland. Ook deze had tegen de „slijmerigen” uitgevaren en zelfs gezegd, dat hij een prinsenan meer vertrouwde dan „een slijmerige donder”. Tot zijn verontschuldiging voerde hij aan, dat hij op 15 November dronken geweest was.

Denzelfden dag werd ook Willem van der Put, oud 40 jaar, veroordeeld tot een jaar opsluiting in het tucht- en werkhuis en tot twee jaar verbanning uit het land van Holland. Hij kreeg een te lichte straf. Hij had namelijk herhaaldelijk met zijn sabel gehakt, welke houwen echter volgens hem met de sabel in de schede toegebracht waren. Dezelfde straf kreeg Jan Vogelenzang, oud 49 jaar; deze had bij een herberg in de Molensteeg met een stok de gereedstaande flesschen en glazen stukgeslagen; Hendrik Simons, oud 21 jaar, die oranje schilderijtjes en een medaille bij den kastelein Van Vliet bij het Hofpoortje had weggenomen en Lambertus Lambers, die aan alle geweldpleging in zijn kanonniersuniform mede gedaan had. Hendrik van Breugel, oud 44 jaar, die alleen maar op wacht gestaan had, werd slechts veroordeeld tot een jaar verbanning uit de stad. Men ziet, dat de straffen over het algemeen zeer licht uitgevallen zijn.

Chandon en Van der Hoeven verschenen op 1 December voor den krijgsraad der schutterij. Deze verklaarde hun

schorsing en afzetting door den raad voor nul en onwettig en herstelde hen in hunnen rang. Bij deze beslissing schijnen vele leden van den krijgsraad, waaronder de opperofficieren, niet aanwezig geweest te zijn, want op 21 December werd deze zaak weer aanhangig gemaakt. Onder degenen, die op 1 December niet aanwezig geweest waren, was majoor Havelaar. 19 leden van den krijgsraad protesteerden tegen het op 1 December genomen besluit; 16 van hen verlieten de zaal, onder verklaring, dat zij deze vergadering niet meer konden erkennen als het vertegenwoordigend college van zulk een aanzienlijk lichaam als de gewapende burgermacht van Rotterdam. De protesteerende leden van den krijgsraad zonden klachten aan het provinciaal bestuur van Holland en aan de personeele commissie. Wat er met die klachten gedaan is, is mij niet bekend. Vermoedelijk zijn zij voor kennisgeving aangenomen, want Chandon en Van der Hoevan bleven dienst doen als officieren der schutterij.

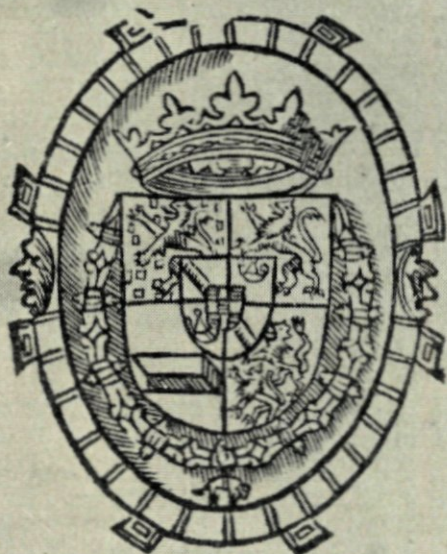
DAAR WAS LAATST EEN MEISJE LOOS...

Op den XXIIIen Martii 1667 compareerde... Jacoba Jacobs, ongetroude dochter woonende alhier, in dese Engelsche oorloge onder de naem van Jacob Jacobse van Gorcum voor soldaet de marine, onder de compagnie van capiteyn Knoppert dese landen gedient ende gevaren hebbende op 's Landts Oorloghschip ter zee genaemt Wassenaer... ende verklaerde zij comparante by desen volmachtich te maecken Maria Florisd., mede wonende alhier, specialyk omme van de Ed. Mo. Heeren Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt alhier... te ontfangen soodanige buitgelden als sij comparante in qualite alsvoren aen 't Landt te goede is hebbende"...

Protocol notaris Ph. Basteels. 1667 fol. 103 (Inv. n° 933).

Placcaet en Or-

dōnantie / beroerende den tijt
van vanghen ende hauenen van
den Harinck mede vande tonnen soudt/
als pacherpe ende dat de stierlyden of-
te visschers met haeren geuanghen Ha-
rinck en visch in Hollandt ofte Zeelant
moeten arriueren sonder eeingen Harinc
oft visch in zee te vercoopen / ver-
manghelen ofte ouer te
setten &c.

Ghedruickt tot Rotterdam / by
Dierick Hullem.